ESK. 130

10°

Sivorliojut Historemut Geografinullo

Aglaktauvut Doris Marian Peacockemut B.SC.(Hons)
Wales

Ablatsangortitauvullo Inuktórtunut

AjoKertuijomut George Harp.

SIVORLIOJUT

Aglait tamakkoa malliktut aglaktausimavut Labradoremiut sorrusinginut tukkesilerKovlugit KanoK inôsingit, Kanitigijong-mangâtta nunaksoarmiut inôsinginut, Kanorlo inôngmangâtta inoKattingita nunanêtut assiptingne ikajorningitigut, KaujiKovlugillo illuileK Amerika atteliub unipkauserijangita illanganik, Kanorlo una attangmangât Nunaksub unipkauserijanganut, Aglane taimak ikitigijune, unuktut aglaktaujungnangilat nerriugijauvorlo aglait tamakkoa sorrutsit illiniaromatiniarmagit, aglaillo unnunersat malliniarmatta tamakkoninga, Inuit illiniarnersaujungnarniarmatta nunaksoak nunaksoarmiullo pivlugit. AttuarsijoK nagvarniarpoK sunat aglagutigijausimangmatta makkoertor-lutik, pingasuêrtorlutiglonêt tamannale pijarijauvok, illiniartitsijub Kapital nelliak attorungnarniarmago pijomagune, unipKauserlo taimak serkomitauniangilak sôrlo. Aglait tamakkoa attortaujungnarniarput illiniaraksamut jâremut unuktogalânut. OKautsine malliktune aglasimajunik, illiniartitsije nagvarniarpoK issumanik ikajorniartunik sorrutsit illiniartitauKovlugit Historimik, Geografimiglo, illiniartitsijele malligiaKangilaK illûnainik, tungavigijungnarpaille, issumallo assiat illajungnarpait tamakkonunga.

Kujalinera Miss M. J. Fountainemut nênilauKtoK oKausinik sivorlerpâme, aipamnullo ikajorlaungninganut oKautigijaksarivara. Kujalineralo Reverend George Harpemut oKautigijaksarivara aglasimajakka ablatsângortisimangmagit inuktôrtunut.

Doris M. Peacock

Nain, Labrador.

September 1944

SIVORLIOJUT HISTOREMUT GEOGRAFIMULLO

KAPITAL 1

NUNAKSOAVUT PLANETEOVOK

Arlorniarpupta takonarluta nunab ikkianganut unnuarme nuvujaKangitome, takoniarpogut uvlorianik Kaumajunik hunderdeôkattartunik. Illangit Kaumanersauvut assimingnit, tamakkoale atteKartipavut Planetinik, takonartilutalo tamakkoninga okumaitovoK missigiluta illangit nunaptitut angitigingmatta, illangillo anginersaungmatta nunaptingnit. Tâpkotitunak, nunavut KangattartauvoK sunaKangitome sôrlo, attartorpullo Kaumaninginik seKKinermit Planetit Kaivivigijanginit. Nunaksoavut KaivipoK attausiarlune jâreme attautsime. Taimailiortilune, nunavut Kai valerkattarpoK inningane sôrlo pattârsuK Kaivalertitaujungnarmat tajalioruteme. TaimailiorsongovoK attausiarlune uvlorme attautsime, ubvalonêt stundeme twenty foureme. Uvlôvok nuname nunab illanga nanê sangmitilugo seKKinermut. Uvlôtilugo aglât takovogut iglub senneranga sangmijoK seKKinermut Kaumanersaungmat, ônarnersaungmallo senneranganit seKKinerub Kaumaninganêlungitomit. Nunavut ingerartilugo SeKKinerub kiglingane sôrlo attausiarlune, KaivipoK 365ertorlune inningane, taimaimat oKarpogut uvleKarmat 365inik jâreme attautsime.

Aperniarpotit, 'Sôg jârib illanga itjeKarnersauvâ illanganit, sôglo illanga KiaKarnersauvâ: illangalo itjeKatsainarkâ?' Iksivagupta Kiaksautib senniane, Kanninivut mallikluge ôvalliniarpogut Keujavallianiarpogullonêt, taimaglo nunab illanga KanninersaujoK seKKinermut ônarnersauvoK.

Junime nuna ąttortavut KanninersauvoK seKKinermut, Detcemberemelo KanninginersauvoK seKKinermit. Taimak nelliuneKarpogut KiaKartomik, nelliuneKarpogullo itjeKartomik; aujak, okiorlo. Nunab illanga KiaKartoK KanninersauvoK seKKinermut, illangalo itjeKąrtoK

KanninginersauveK seKKinermit. Nunaksoarmiut Kaujitsainarsimangilat KanoK nunavut illingatsiangmangât. Itsaksoarme issumaKarlauKput nunavut sâtôlaungmat sâtut, inuillo kattanajarmatta kiglingamit pissunajarpatta naukutuinak nâmaktomik. OKautjauvogut inuit 'Eskimot' taimak okperlaungmatta. Itsame, oKautjauvogut, nunaksoamiut okperlaungmatta nunavut tungaviKarlaungmat inub pitsartujub tuigîngne inuglo taimna atteKarlauKpoK Atlasemik. Assingit sulle okperlauKput Elefantib, sullelo assingit Toitoisib kemmerdlunganêlaungmat.

Angutit, ingerarkattarlaungmatta Kanninginersamut kissiane, nagvarlauKput nuna issumagijamitut ingimat. NelliuneKarlauKpoK Magellan ingerarlaungmat nunab kiglingagut umiakut Kaivalerlune nunamik, sivornganelo taimailliortoKarlauKsimangilaK. IngerarlauKpoK jârit ikkitut nâvlugit, mannale ingerartoKarungnarpoK nuna Kaivalerlugo uvlune 30ine ikkinersanginelonêt, tingijôkut. Sivorlivut ingerarlauKtilugit nagvarlauKput nunanik, inungniglo, nutâmik, imarbiksuillo Kaujijaulaungitut nagvartaulauKput. IlliniarlauKput nunavut angmalokitângôngmat, ingerarajarpattalo sivumuarlutik utterlugatik. tikinajarmatta aularvigilauKtamingnut. Taimaktauk tiktaliorniaruppta pattakullungme tikiniarpogut tiktab tâpsoma sennajapta pigiarninganut.

Nunaksoarmiut nagvarsimangilat nunapta illinganinganik; imârbiksuillo, nunaksuillo atteKartilugit kissiane, sennasimavulle annorânik attortaujungnartunik akkaromajunut imarbiksub erKanganut, publâlungniglo, tingijôniglo, takojomavlutik Kanoêngmangât nuvujat ungatâne. AnerneK anersartavut, aulatsijoK anorenik, neksartorlo silangmik, oKautigijavut nuvujanik, Kôngmuarlungilak issoKarane, mikilivalliavorle anerneKarungnairKârtinnago, kingornganelo sunaKarungnairpoK. SunaKanginerub oma ungatâne PlanetiKarpoK, uvloriaKarperlo aulajarîutik nunaksoaptitut. Illangane ukkua illangit ingerarput sukalivlutik sunaKangitokut oKarpogullo uvloriak kattaksimangmat.

Sôrlo nunaksoaK ingerarmat seKKinerub kiglingagut, taimaktauk taKKeK ingerarpoK. TaKKeK KanninersauvoK nunaksoarmut Planetinit tamainit. TaKKeK takonarniaruptigo unnuarme nuvujaKangitome tiktat angutib kênangatut takojungnarpavut. Kerngusijautit angijut sennajausimavut, tammakkotigunalo taKKevut takojautsiarungnarpoK. Nunaksoartut angmalokitângovoK tiktallo takojungnartavut taKKeme KaKKaksoangovut. Kaumanek takojungnartavut taKKeme seKKinermit pivoK, illanganele nunaksoavut ingerarpoK nunab taKKeblo akkorngangne taimaglo nunab taKKanga kattakpoK taKKeme, taKKerlo mikilivalliaKorpoK. Nunaksub taKKanga ingerarpoK taKKib kênangagut uvlune 28ine.

KAPITAL 2

NUNAKSUB NUNANGOANGITA SENNAJAUNGINGIT

Tukisivogut manna Kaujimajavut nunaksoaK inôvigijavut pivlugè kattersortausimangmatta ingerarsimajunit nautsertorsimajunillo nunaptingnêtunik. Angutit ukkua erksilaungilat ingerarlutik nunanut Kanningitomêtunut. NunangoaKarlauKput, imangoaKarlauKpullo nunamingnut imangmingnullo tessiujaksub Mediteranean attegub kiglinganêtunut Amerika Kaujijaukârtinnago, Englandelo aglaktaulauKpoK mikijomik nunangoab kiglingane.

Marko Polo ingerarlauKpoK nunakut itsame, KaitsilauKporlo unipKautsinik Asiab sunaKajuitunganik, tattamnartuniglo Kinesêmêtunik. OkarlauKpoK inuKarlaungmat uvineKartunik Kutsutanik tautulingnik unane, inuillo ukkua annorâKarlaungmatta sennajautsiartunik saitemit, têtorlaungmatta, sâmiutaliorlaungmattalo Kajutat assialo takoranidlartunik maKamit. KaitsilauKpoK taimaitunik, inuillo tattamilauKput pijomalauKpullo taimak pivianartigijunik unnunersanik unangat.

Kernertat Afrikamit illitarijaulauKput akkunêrtomik, illangit âtaulaungmatta Kôksoakut Nile attelikut Egiptemut, nelliuneKar-

lauKporlo Egipte illiniarviôlaungmat innuillo KailauKput nunanit KaujijaulauKtunit illiniartitaujomavlutik, ukkuallo KaujilauKput mikojomik nunaksoak kernertat angergavingat pivlugo.

Inuit illiniarlerlaungmatta ingerarungnarninginik nunaksub Kaujijaujub kiglingata ungatânut, ingerarlauKput umiakut sidjangane sôrlo, taimaglo nagvarlauKput nunaksoarmik Afrika attelingmik. Inuille ukkua kajungertsainarlauKput pivianartut akluinerlo unanênasugilauKtangit tikivigijomavlugit. Afrikab uivaksoanga ânetoK tikivigiKarlugo ingerartuinariaKarlauKput ununga tikilauK-pullo Indiamut, Kinêsemut, Indillo Unanêtunut. Kikkertat ukkua illangit (Indit Unanêtut) atteKartitaulauKput Kikkertat tauvluKotilingnik. Umiaksoakut utterlauKput unangat adjarsivlutik temik, tauvluKotinik, saitemiglo, maKaniglo illunatiglo pivianartôLauKput, mannakasakullo ingerarvit imarbik-soakut angmartaulauKput. Inuillo inôriartorlauKput nunane nagvartaujune. NiuverniarKattigêktoKarlauKporlo. (Hudson's Bay Company oKatigijauniarpoK mannakut.)

Kerngusijarlutik seKKinermik, taKKermiglo, uvloriangiglo, illisimajut itsaksoarme okperlerlauKput nunaksoavut angmalokitâng-gôngmat pattaktut, inuille assingit ijortuinarlauKput tâpkonunga oKarlutik ajornarmat. Ukkua oKarlauKput inuit attanetut kattanajarmatta sunaKangitomut nuna angmalokitaukpat. Inuillo illisimajut okperlauKput sulle oKarlutik sannit pattangmetut kattalungilat pattangmit pattak Kaivititaukpat sukaitomik. Nellâgorporlo, uvagut iglovullo sannitut-ipogut, mikijovogut nunaksub angininga issumagiguptigo, sannitulle pattangme-ipogut, kattalungilagullo nunaksoarmit Kaivitilugo.

Jârit 500 ikasait mattoma sivorngane Kristofer Kolumbus ingerarlauKpoK umiaksoarkut nunamit nutaungitomit. OkperlauKpoK nunaksoapta angmalokitauningane, tamnatauk kennerlauKpoK pivianar-toKsoarnik unanêtunik. IssumaKarlauKpoK tikinassuarniarame India-mut, Kinêsemullo ingerarlune imaksoarkut Atlantik attelikut.

Takonarniarupta nunangoamik angmalokitâmik missiginiarpogut tammarlaungimat okpernermine. Tiktaliorniarupta titterutemut nunangoame taimaitome nunamit nutaungitomit tikijungnarpogut Kinêsemut ingerarmangâpta unnunga paungalonêt. Kristofer Kolumbus KaujilaungilaK AmerikaKarninganik. IssumaKarlauKpoK imarbiksoaKarlaungmat Europemit Asiamut, tikingmallo Amerikab sidjanganut tikisimanasugilauKpoK Inditinut. Tâmna illagilauKtangillo timuarlauKput uvlomêmullo kikkertat nagvarlauKtangit atteKarput Indit Pânetunik. KennerlauKtut assiat attuarutiginiartavut mannakut mallilauKpât sukaitomiglo nunaksoaK Amerika attelik nagvartaulauKpoK.

Ingerartilugit unane Indit Unanêtut akkorngane sailat Kennernersaujomajut ingerarlauKput aunga nagvarlauKpulle kikkertaksoamik Australia attelingmik. Nelliuniptingne aglât Kennertut ingerarput nunaksub illanganut Kaujijaunersaungitunut nunangoalioromavlutik piunersanik. Kikkertat, tessillo, Labradoremêtut illangit sakkijarlungilat nunangoane, kennertullo Kaikattarput aujane nunagijavut nautsertoromavlugo.

Kammatsiarlutit nunaksub nunangoanganik takonaruk, tikkillo illilauruk nunaksoane fivene, imarsoanelo. Amerika ingmikorpoK pane kikkertaksoangoverlo aviktaukasaklune kergagut, taimaglo AmerikaKarpogut avanêtomik, anêtomiglo. Nunagijavut Amerikamêpok avanêtome. Unane Amerikamit imarbiksoaKarpoK Atlantik attelik, pânelo Amerikamit imarbiksoaKarpoK Pasifikimik. Tikiptingâut tiktangoaliorupta Atlantikikut tikivogut nunaksoangnut makkungnut. Avane sangmilune Amerika avanêtomut nunaksoaKarpoK Europe attelingmik iglogasaksoaKartoK unuktunik, ânelo Europemit nunaksoaKarpoK Afrika attelingmik kernertat angergavinginik. Europib, Afrikablo ungatâne unane nunaksoaKarpoK anginerpamik nunaksoaptingne atteKarporlo Asiamik. Australia kikkertaksoangoveK Asiab seKKingane, imarbiksoarlo Afrikab Australiablo

akkorngangne atteKarpoK Indiat imarbiksoanganik. Imarbiksoa-KarpOK makkungnik sulle, aipâ avanêpoK atteKarlune Arktikimik, aipangalo ânepoK atteKarlune Antarktikimik, tamangniglo itjeKad-larpaK. Arktik nunangoamêpoK angmalokitâb kângane Amerikab, Europib, Asiablo taKâne. Antartigle anginersauvoK attaneporlo. Amerikab, Afrikab, Australiablo seKKinganêpoK.

KAPITAL 3

NUNAKSUB ILIANGIT ONARLUARLUNGITUT KEUJANARLUARLUNGITULLO

Attuarsisimavogut imarbiksoaK Arktik avanêtoK nunab kangane, imarbiksoarlo Antarktik ânêtoK nunab attâne itjeKadlarmannik. Ukkua kerkagut KiaKarnerpauvoK. Adsingoat Amerika ânêtomit. Afrikamit, Indiamit, Kinêsemillo anetoK kemmergouiaruptigik takoniarpogut inuit adsegêlungimatta, inôlungimattalo uvaptitut. KiaKartolik una, itjeKartoliglo akkorngangne inneKarpoK makkungnik, aipa avanêpoK KiaKartomit aipangalo ânêpoK, mânelo sillaKarpoK nâmatuinartomik; ukkuale oKautiginiarpavut kingorngane.

Diagram as mentioned on page 6 English.

a. Itielit. NunaKarpoK mikijoK imarbiksoarme Antarktikime, inuKarlungilalle ingergat. AputeKadlarpoK sikkoKadlarporlo, illanganelo nunaKarpoK ujarlingnik. Puijit, arrit, tingmiallo nagvartaujungnarput. ImarbiksoaK una nautsertortaudlariaKarpoK sulle, keta kissiane Kaujijaungmat imarbiksoaK una pivlugo.

Avane, Amerika, Europe, Asialo imarbiksub Arktikib kiglinganêput. Alaska, Kanadab illanga, Labrador, Greenlandelo itjeKadlarput, aputeKadlarpullo, sikkoKadlarlutiglo. Nunat Lapland, Finland, Europemêtuk, Siberialo AsiamêtoK itjeKarputtauk. Nunangoak angmalokitak takonarniaruptigo takoniarpogut nunat tamakkoa illunatik Pole taKardleK imungmatsuk. Siberiame onarsiut kattakpoK kanunganersamut okiorme piningani assiane. Sullele nunane Arktikinêtune illunaine inuit (Eskimot) ununersauvlutik,

inôgutiksarsiorungnarput puijesiorlutik, tuktusiorlutik, ômajoksiorlutik mikkigiaktigut, mingeriasiorlutiglo. ImaksoaK, tessit, Kôllo, Koakput taKKinut unnunersanut jârit tamât. AkonaksoakattarpoK avangat, ukkunungalo, itjemullo napartoKarungnangilaK. PerorsiaKarpoK, napartokulluKarporlo saputijausimajunik aputemut okiorme, ukkualo takovavut anikitomik aujame apute autaulermat seKKinermut. Opingâme Kôgarsuit, Kôt, Kôksuillo Kôkput aputemit. Tingmiât utterput auktutaliorlutik, illunatiglo perorsaraivut. perorsiaKalerpoK woKenelo sixine, eightinelonêt paungaKarlerpoK. Aujak naitôvoK Koelermingmallo perorsiat tautuKaflerput assianik. Nuname omane sunatsiaKangitome, nanuit, pâijit, aivillo, terrianiallo, inneksaKarput, ogait, erkaluillo nagvartauvut imangne. Tukuit unuktut nagvartausôngovut Europib taKâne, Laplandeme Inuit tuktuKoteKarput, nerKetorpullo attorpullo saunernik, evalungnik, tikiujaniglo sôrlo Allat, Inuillo, Amerikamêtut pingmatta, Laplandemiulle kenneriaKangilat tuktunik mianersijeKarpattalo piujunik ajoksariaKangilat. Kablunât Kaitsisimavut tuktuKotenik Amerikamut. Alaskame, Kôksoarmelo Makensi attelingme, tuktuKotit saputijauvut pairijautsiarlutik unuksivalliavullo. Tuktuit nunagijaptingnêtut ikkitlivalliatuinarput takolêrpallukpogullo tuktuKotinik ununersanik Amerikab taKâne. TuktuKotit KaitaulauKput Newfoundlandemut Sir Wilfred Grenfellemut, toKolauKpulle, toKotaulauKpullonêt, mannalo pitaKangilak.

Ingerartiluta nunaksoapta KerKâgut aivogut nunanit itjelingnit nâmatuinartunut, nagvarpogullo napartoKsoarnik, nâpartoKadlarporlo unuktunik, kairolingnik, kessertutaujaniglo, sôrlo Labradoreme, Kanadame, Russiamelo. Napartolingne tamakkonane, Kannitanginelo, aklat, terrianiat tautulit, pamiuktot, Kagviarsiat, Kagvit, terriallo mikkigiaktitauvut okiorme, amingillo niorgutauvut kukkiutinut, nerKiksanut annorânullo. PuijesiorneK, ogaKsiornerlo sulliarijax jauvut opingame, okioksâmelo.

Allat avanêtut Amerikame, inôKattigêkput Siberiamêtutitut, ukkualo akkorngane nagvarpogut Samojadinik, Ostjameniglo, inôsingita pigiarninginit nalerninginut ingerarput nunakut inôgutiksaKsiorlutik, kennerlutik omajunik, mingeriasiorlutiglo ingerartilutik. Inôjungnangilat uvaptitut neksariaKarmatta attoromajamingnik. Tuppekulluk, Kiaksautelo, ukkusillo namagivait, ukkualo nakkitarijauvut kamutingne unalo umiartauvoK Kittorngarêt aularomalerangata. Tuktuit ivlernarnersauvut tâpkununga, nerKiksangit, annorângillo, pigingmattigik taimak. Tuktujat, nerKiksaK, ivaluk, tuppik, talluk, saunerlo sennajaksautilugo pigivait tuktunit.

Inuit taKaptingnêtut inovut iglovigangne, iglosoarne, tuppingnelonêt, anernersamêtulle igluit sennajausimajut sâtojanut attorpait. Taimaktauk kullit, ukkusit, sennautit saunermit sennajaujut attortaujungnailerput, taimaitut niuvervingmit attortaupallialertilugit. Kajait, umiallo attortaujungnailerput, umiat-motalit, umiarallo attortaupallialertilugit.

Inuit nerKiksangit, omajullo amingit, attortaulungilat sivorngânêtut. nerkiksak, annorâllo attortaujut Kablunânut attortaupallialertilugit, inuillo atsuiliningat mikilivalliavoK tamattomunga.

Nulluat, kukkiutillo, attortaugalloartilugit inôgutiksaKsiortunut aularsarnerkullo sulle mikigiaktigullo inuit inôvut. Inuit taKaptingnêtut ingerarput kamutikut, kingmitigullo, tuktutigollonet, kamuteKaralloartilugo metalingnik Alaskame. IngerarneK, oKarnerlo oKâlautekut, Kaitsisimavut nunanik avanêtunik Kanninersamut nunaksub umiaksamut.

Silla ablatsausarailungilaK itjelingmit namatuinartomut, namatuinartomillonêt KiaKartomut ingerartiluta nunanut KiaKartunut, onarsivalliavorle sukkaitomik. Napartokulluit angilivalliavut, takilivalliavullo. Omajut adsegêlungilat. TakolauKpogut tuktunik, manna takolerpogut horsenik, tuktuvangnik, saukanik, Kuingênginiglo

Inuit, iglungit, nerKiksaK, annorât, ingerautillo adsegêlungilat. Nunane kiaktalingne inôseK adsegêlungilaK inôsiptitut, adsegenginingà angijôvoK, nunallo tâipkua oKautiginiarpavut manna.

KAPITAL 4

SULLE NUNAT ONARLUARLUNGITUT KEUJANARLUARLUNGITULLO

B. Nunat Kianarluarlungitut.

Nunaksub illanga KiaKarnersaulaungmat assianit, nunatsublo illangit seKKinerartaunersaulaungmatta assianit, KaujijaulauKpoK inôlauKtunut itsaksoarme Amerikab nagvartauningata sivorngane. Ingerarningitigut avunga Fransemut, Germaniamut, Englandemullo, inuit nagvarlauKput nunat ukkua nâmatuinarnersaulaungmatta nunamingnit seKKinerartausiartunit Tessiujaksub Mediteranean atteliub sennianêtunit. Aungarlutik imarbiksub aupaluktak atteluib sidjangane, Afrikame, Indiame, Indillo Unanêtune, nagvarlauKput nunanik KiaKaluartunik, mânelo sullejungnarneK uvlotilugo ajornarlauKpoK, annorâllo okumaitôlauKput sôrlo. Nuna ônarnerpak AmerikamêtoK nagvartaulauKpoK kingorngane. Nelliuniptingne aglât nunat saujaujut napartunut Kôksoatut Amazone atteliub sennarâgingne, Amerikame ânetome Kaujijauvut ketatuinarmik.

Nautsertorniarupta nunangoamik sennajaukammertomik, takoniarpogut nunaksuit, Europe pinago, tikingmatta KiaKarpâtunut. Tamanna taivavut Tropikimik. Oma Kerkagut nunangoame, takovogut tiktamik (Equaterimik). Avunganiarupta, aunganiaruptalo tiktamit omangat nagvarniarpogut tiktungnik makkungnik, avanêtorle taivavut Tropikimik Kansermik, aipangale ânêtoK Tropikimik Kaprikornimik. Tropikik ukkua akkorngangne seKKineK KotsiktomêpoK sillalo ônartsainarpoK Tropikigle taKâgingne (Ane, Avanelo) seKKineK taimak Kotsiktigijôlungilak, nunakarpogullo nâmatuinartomik. Nunat Kiaktalingmêtut adsegêlungilat sillalungnersaungmat illangine, sillalugviKarviglo nunane ukkunane adsegêlungilaK. Amerikame ânêtome, Afrikame, Indillo

EAST

Unanêtune sillalukpoK taKKit tamât. AnerneK ônartôvoK ailaKadlarporlo. Kôksuillo Âmazonetut AmerikamêtoK ânêtome, Kongotullo (Congo) AfrikamêtoK neksarput sillalungmik imarbiksoarmut. Kôksuit ukkua sennerângine naparteKadlarpoK, perorsiaKarporlo unuktunik adsegêngitunigl o. NapartoKsuit taKangine napartoKadlarpoK mikinersanik, iviksukâluKadlarporlo, napartokulluKadlarporlo, ukkuallo kellaksortauvut perorsiat assiallo amânginut majorarsôngojunut seKKinerartaujomajunut. Ingeraromajut taimaitutigut (Jungelekut) apkosineliorlaKarput napartut, perorsiâllo nakalugit. NapartoKsuit akkorngane unuktut nakatauvut Kejunginut ukkualo illangit atteKarput Mahogane, Teck, Kejuglo kikiaktut, illunatiglo sittijovut. attortauvullo iglomiutanut, imailijunut:- Iksivautat, Sât, Iglit, assialo. NapartoK Kamfor attelik nakatauvoK Kamforemut, napartokulluillo tessijoajoKsajakattelit kappijauvut iptinginut, inuillo kattersuivut paunganik Kaffe attelingnik, Koko attelingnik, nerrivullo paunganik Banâna attelingnik, paunganiglo assianik, unuktodlârmatta.

Jungelene tamakkonane omajut, mingeriallo, tingmiat, monKeylo napartune adsegêngitut unuktôvut. Kuglugiat, kuglugiarâluillo tokonartolit, apkallajullo minguillo assialo Kesisot unuktodlarput, aniattitsivullo ingerartunik, inuillo unuktut toKotausimavut tâpkonunga. Loevit, Pûsevait, Elefantillo, tuktuvaillo unuktut nagvartausôngovut napartolit kiglingine iviksukalungne. Omajut ukkua illangita inuit toKoniarpait nerrilugillo, inuillo inôjut napartolit senniane erksigivait.

Inuit nunane kiaktalingmêtut akkorngane, tâpkoa igloKartut napartolingne, inôvut omajutitut. Unnunerpât uvineKarput kernertangajunik-Afrikamiut kernertaukasaklutik. Nujangit erkeasulângavut naitunik, niakungitalo sauningit ivjôjovut salagijauKonagit seKKinerub ônarluarninganut. Annorât attoriaKangilât, arnaillo attorsot annorânik okitunik naitunniglo, angutingillo karlingnik takijunik, naitunniglonêt sennajausimajunik

kablunâktajanit. Iglungit sapumijautigivait kissiane seK^inermit, sillelungmille, omajunille, sennajaukattarpullo ivikeukanut pergaisimajunut, nuvilasimajunut amarkaujatut. Illangane igluit nappatitauvut nuname napartoKangitome napartolingnêtune napartut nakatausimavlutik ikititausimavlutiglonêt tamattomunga. Illangit igloKarput napartut akkormngine pijauKonagit omajunut nujuartunut. Indinelle Unanêtune iglogassait nappatitauvut ikautine Kôksoarnêtune. Inuit nerrivut paunganik kattersortanginik napartunit, jaminiglo (Paungamik) perortitanginik perorsêviKotemingne, mingeriangiglo Kôngnit, nerKemiglo kukkerungnartanginik. Katsiarutit, ukkusille sennajauvut arnanut maKamit, paungaksuillonêt aminginit. Nunaliktakait ingerarput apkosinekullutigut --- pissuklutik, elefantiblonêt kemmerdlungine, NerKiksaKarungnailerangat nane parngnailerput aularpullo assianut, iglogasalierpullo nutâmik.

Inôsek ôkitôlungilaK kablunânut KiaKartome taimak Kiangotigijome mattomalo sivorngane unnuktut toKolauKput Kanimasermut. utteriaKarlauKpullonêt nunagijamingnut. Afrikab illanga taijaulauKpoK "Kablunâb illuvervinganik" kablunât unnutopât toKosimaluangmatta nuname tâpsomane. Aniasiortit Kaujimavut anginersamik Kanimasit taipkoa pivlugit manna, Kablunâlle sullijungnarput kernertat akkorngane jârinik ikkitunik attautsikut. Kablunât ingerarlungilat napartutigut tessijoajoKsajasiorlutik, paungallo tauvluKotit napartulle unuktut nakkapait pêrlugille taimaglo nunaKarput sunaKangitomik, manele illijivut napartunik assianiglo pijomajamingnik ukkunungalo tessjoajoKsajaK, paungat, tauvluKotiKarput, oKautsenelonêt assiane; napartoKoteKarput, NunaliktoKait sullelauKput kablunânut akkelertauvlutik, taimaglo niuverniarungnarlauKput nerKiksanik, annorâksajanik, assianiglo pijomalauKtanginik sennaviKarungnailaungmatta tamakkoninga ingmingnut. Kokopta, Kaffeepta, banânapta, tessijoajupta, tauvluKotiptalo anginersangit Kaitauvut napartoKote-

Karvingnit taimaitunit napartoKsoalingnêtunit nunane onartolingnêtune. Ĵarit unuktut mattoma sivorngane Indine (kikkertat) Pânetune sullijut napartoKoteKarvingnut nagvartaujungnarlaungimatta, kernertat Afrikamiut sâlagijaulauKput tigujauvlutik adjartaulauKpullo Atlantikikut aulaijaulauKpullo napartoKoteKarviKartunut sôrlo batta, poalonêt aulaijaungmannik niuvervingmo. Kernertat ukkua kipalogijaulauKput angajoKâmingnut, sulleKojaulauKpullo toKo-Kârtinagit. Kernertat ukkua erngutaKarput, uvluptingnele kippa-lolungilat.

India, Burma, Kinêse ânêtoK, Indillo Unanêtut, inuKartut nunaksub inungita abvangata unnunersanginik, Asiab seKKing-anêput, onartopânêpullo. Mâne sillalulungilaK tamât sôrlo pingmat Jungelene, nelliuneKarporle sillaluKartomik. Sillalulerangat nuna iglogasaillo asserortauvut, pêrtauvlutiglo illangane. Kôksuit angijôlerput Kôsaraivullo, sillalugungnaimalle ullitorne-vaksuillo pijungnailerpatta perorsiat napartullo perorsaraivut seKKinerub Kaumaningane. Raise nerKiksaullarpoK inungnut millionekattartunut uvinelingnut kernertangajomik, kutsutallo tautulingnut nunane annoreKartune "Monsoon" attelingme. Silla-lujungnailermat inuit pissukput maKame perorsiakulluit Raise attelit illivlugit, unuktullo rumatiKarput piungitoKsoarmik. Annorâksajak, Tê, Tobaki, Mammaksautelo perorput napartoKote-Kârvingne nunane tamakkonane kattersortauvullo, umiaksoarnullo adjartauvut nunanut nâmatuinartolingnut perorvigijungnangitanginut. Paungat, tauvluKotillo nunaliktokait, mingeriat, nerKigallâllo, raise mammanersautipât inungnut aklunersaujunut sulleaKartunut adsegêngitunik akkekitomut. Inuit ukkua aklujut igloKarput piungitunik nappatitausimajunik inungit saputijauKovlugit, sillalungmit annorângillo, okitôvut, akkekitôvullo sennajauvlutik evaluksamut. Niakungit saputijauKovlugit seKKinerub ônarninganit, Indiamiut niakungit mangipsertauvut angijomik, Kinêsimiulle attorput

nessangnik angijunik. Inuit ukkua assingit akluitôvut. Igloliorput angijunik tattammartuniglo attivullo annorânik saitemit sennajaujunik, sappanganiglo piviangartunik, peKarpullo takoranidlartunik. Merksornek, sullinerlo kikiangnut, kakkolingnut, assianullo, maKamullo tautulingnut nagvartausôngovut iglungine, nunaliktokaillo ukkua akluitut illisimajôvut, sullitsiarsôngovullo. Illiniarviliarput, illiniarviksoakarpullo, illiniarpullo unuktullo aniasiortiôlerput illiniartitsejeâlerput, erkavilerijeôlerput, illangillo aulatsivut nunamingne.

Apkosinersuit, nunaKôrtullo illijausimavut nunaKartune tettetaungitune napartunik, imaksuniglo, ingerarnerlo nakit namut okumaitôlungilaK. Aklunersaujut aksaloalit uniartausôt aggangnut tuktuvangnullonêt attorpait, akluinersaujullo ingerarkattarlauKtut elefantit kemmerdlungine, ingerarput môtaKane, tingijônelonêt. Umiat sukaitogalloarput, ajornangipalle attortauvut adjaraksanut adjarsisôngomatta anginersamik aksaloalingmit, akkekinersauvorlo.

Mattoma sivorngane, nelliuniptingne aglât, inuit numane KiaKartune okperlungilat uvaptitut, inôKattigêlle okperneKarput nanginerijamingnik. Okpernerit ukkua illangit piungitôlauKput, inuillo unuktut toKotausimavut Gûdingoat pitjutigilugit, uvluptingnele piungitullineKarpoK mikinersamik Kablunât illiniartitsisimangmatta piunersanik.

<u>KAPITAL 5</u>

<u>NUNAT ONARLUARLUNGITUT KEUJANARLUARLUNGITULLO SULLE</u>

C. Nunat Nâmatuinartut.

Nunaksub illanga KiaKartub itjeKartublo akkorngangne, seKKineK ônarluarlungilaK aujame, okiormelo Keujanarluarlungilat. KannikpoK illangane okiorme nungutausaraisôngovorle, perersialle pererungnarput jârekut. SeKKineK ingerarKôpoK avunga aujautiluge nunalo nâmaktut, itjeKartullo Equatorib taKânetut taKKeKarput ônarnersaujomik, uvluillo takinersauvut Maime, Junime, Julimelo. Nelliutome

nunaksoapta abvanga taKânetoK, Equaterib ungatâne okioKarlerpoK uvlungillo naitôvut, seKKinerlo pokitôvoK uvlub ketterarningane. Mâne aujaKarlerpoK Novemberime, Detsemberime, Januarimelo okioKartiluta. Tattamnadlarpok perosiaKarsôngomat Inûviane, nunivariartoKarmallo Anjaviane. Taimaiporle âne Equaterib ungatâne.

Nautsertorniarmigupta nunangoamik nunat Kiaktalit, itjeKartulo akkorngangnêtut kennerassuarlugit, takoniarpogut nunaksuit fivit (taijavut Kontinentinik) illangat nâmatuinartomêngmatta avanêtome, ânetomelonêt. TakoKârluta nunamik Equaterib avanêtomik takovogut Kanadab ânetoK, Amerikalo nâmatuinartomêngmatta avanêtome. Immarbiksub Atlantik atteliub ungâtâne, nunaksub abvanga avanêtoK issumagivavut sulle, imâk:- Tropikib Kanser atteliub taKâne. Arktikiblo seKKingane nagvarniarpogut Europib illunâkoasânganik nunanik Mediteraneanib sidjanganêtunik, inuit inôvigilauKtanginik itsaksoarme, Asiablo illanganik, Kinêsimiglo.

NunangoaK Tropik Kaprikornib seKKingane takoguptigo, nagvarniarpogut imarbiksoarmik, nunaKaralloartilugolo mikijôvoK, imâk:- Amerikab ânêtub seKKingane, Afrikablo, Australiablo, kikkertallo New Zealand attelit.

ImmaKa missigijungnangilagut siverngane KiaKartoK sokosisarailuhgimat nâmatuinartomut tikiniptingne itjelingmut. Keujanarvalliavok ônarvalliavorlonêt, Keujanersauvorlo Kaninginersame Equaterimit, ônarnersauvorlo Kaninersame Equaterimut. Onarluartok Keujanarvalliavok tikiningane Keujanarluartomut Polingnut.

Sôrlo inôseK nunanêtoK ônarluartune sillalugviKadlartullo (MonsooneKartut) Jungelemêtorlo adsegêngimannik, sillalukattarmat, taimaktauk perorsiat, omajullo, inûKadlarningalo adsegêngilaK nâmatuinartome. SillaluKangitome, sillaluKartomelonêt mikijomik, nunane taipkonane Tropikib seKKingane sioraKadlarpoK ujaraKadlarPorlonêt, perorsiallo Kakti, kakkilautelillo pinagit, perorsiarung-

nangilât inublo nunât ukkua inôvigijungnangilait. SunaKajuitut ukkua anginersangit atteKarput Sahara, Libia, Afrikamêtuk Mediteraneanib senniane, Kalaharilo Afrikab seKKingane. SunaKajuitoK Arabia attelik (Testementekab sunaKajuitungs). SunaKajuitoKarpoK Asiame, Kinêseme Australiamelo. Amerika avane, ânelo, sunaKajuitoKarivoK ukkualo mikinersauvut unanêtunit. InoseK sunaKajuitoKartome adsegêngmat SaharametoK oKautigigalâjungnarpavut adsingoaKarKovluta nunaliktokait inôserijanginik. InôKattigêt Arabit attelit, arvertatsainartut tuppelingnik, kamêlilingniglo ikitotuinait inojungnarput. Kamêlit akkearungit illangat attortaujungnarput imingmik. Mâne immeK kattersortaujungnarpoK attortauvorlo kamêlimut immeKangitome, taimaglo ingerarsôngovut uvlut unnuktut nâvlugit immerlugatik. omajôvullo nangmarsôngojunik attornadlartunik idluarpullo nerKingit, immungallo attortaujungnarmatta nunamo taimak sioraKartigijome. Kamêlit nerrisôngovut sunaKajuitub kakkilautelinginik, omajut assingita nerrijungnangitanginik. Nanê puailaviKarangat siorame, napartokulluit iviksukallo perorsôngovut, mânelo illagêt arvertartut nagvarsôngovut nerKiksamik immingmiglo, ingminut kamêlinullo. Napartut paungatanna-Karpaktut paungangit nerrijauvut, mânelotauk paungaksuit mellen attelit, paungallo assiat nagvartausôngovut. PijariaKartangit, annorâksajat, assialo tiglijungnangitangit ingerartunit Kângertunit, pijauvut niuvervingnit iglogassângnêtunit tâpkotitunaK Kôksoab Nilib neksangane, imarbiksublo Mediteraneanib sidjangane. Arabit ukkua uvineKarput kernertangajomik, annorâ-Karpullo angijunik, nessaKarlutiglo kablunâktajanik, ittigaKarpullo allatuinait attelingnik. Ununerpât Mohamedanêovut, angutillo aipaKarsôngovut unuktogallangnik.

Ingerartiluta sunaKajuitunit sillaiuKarvalliavoK, nunallo Mediteraneanib sennianêtut, imâk: Spain, Itali, Greeke, Palestine, Egiptelo okioKarput nâmaktomik aujaKartilutik

Kiaktalingnik Kaliforneatut Amerikamêtotut. Inuit unuktut issumaKarput nunat ukkua sillaKarmatta piunerpâmik nunaĸit taimainit nunaksoarmêtunit. Napartut ununerpat eviujauvut jârekut. Koakattarlungilarlo. Orangit, Lemonit, Aprikotit, Pekit, Painapfellittauk perorsongôngmatta sorlo kigutangernait, kingminaillo perorsongôngmatta nunaptingne Labradoreme. Saukat, tuktungajullo tunitjivut aliktisajanik annorânut, ittigâl-uksajanik, nerKeksamiglo, immungmiglo. Kakkôjaksat perorpoK attortauvorlo Makaronimut, Vermissillimut, Spaghettimullo akkutjauvlune immingmut, unalo takijôtilugo pannertitauvoK seKKinermut. AKigeKotit tunitjivut manninik, nerKemiglo; Kablunâktajallo, tobaki, tê, kaffee, tauvluKotillo pijaujungnarput nunanit anetunit. Ukkua illangit imak:- kablunaktajak, mammaksaut, tobakilo perorsôngovut nâmatuinartome pivikeaKarpat sorlo Koksoab Mississippi atteliub Amerikametub neksangane, Kôksublo Nilib Egiptimêtub neksangane pingmatta. Sullijut akkekimut, nunaKotillo angijut takojaujungnarput Kiaktalingme.

Inuit ununerpât nunamêtut Mediteraneanib senniane otavut seKKinermut nujaKarpullo kernertamik, ijeKartilutik kernertanga-junik. Iglolierput ujarangnut, ivitânut, Kejungmullonêt, iglungillo unuktut takominarput. Iglogassaksuit illangit Mediteraneanib illungine pivianartut itsamit takojaujungnarput sôrlo Romeme, Atenseme, Jerusalememelo.

Inuit ukkua illangit Mediteraneanib sennianetut neksarsimavut inoserijangita illusinginik assianut inôvigijanginut. Kennertut, nautsertortut nunaksoarmik, sivorlerpângita akkornganêlauKput imaitut:- Marko Polo, Magellan, Kolumbus, Ameriga Verpakki, Kortelo Real tussautiginiartavut ovatsiaro, pitsiarlauKtut akkorngane.

Missigisimavêt, nunane kippijaulêngitune aputemut, sikkomullo okiome nunaptut, orangit, lemonit, pekit, aprikotelo pissiarijaujungnarmatta niuvervingne? Kungmujunêtut issumagilungilakka Aujajungnailerangat Kaliforneame, Spaineme, Italime, Palestinemelo paungallo attuinaulerpatta tillijaugêkpattalo iglogassaksoanut illunainut kunmujune. pannertitaujullo, assialo, aujak pigialerpoK Afrikame, Australiamelo âne, paungallo attuinaulerput taimaglo niuvervingne Londonemêtune, New Yorkemêtune, St. John'semêtunelo paungaKarpoK napartunit umiaksoaKarlerangat ikkarungnartunik imarbiksoatigut. Manna tingijôt attortaudlarmatta takoniarpallukpogut paungat, nerKiksallo, assia sujusarailauKtut, adjartaujungnarlaungitullo tamattomunga umiaksoatigut Kaningitomit nunanut taimaitoKangitonut nunaliktokainik, adjartauninginik pissijomajunut. ErKavit Koaktisiutit sennajausimavut, ukkunungalo iglosuit Koaktitaujungnarput paunganut sujusaraitunut. Iglune tamakkonane (Koaksêvit) nerKe, mingeriat, Koaktitaujungnarput umiaksuit ingerartilugit woKit unuktogallait nâvlugit, nerKelo piujôvâK sulle ingerarsimagalloartilugo milenik tausendeokattartunik.

Kanadab seKKingane, Amerikale illûnâkasâne, Europelo Mediteraneanib taKâne okioKarput nâmatuinartomik, Koakporlo unnuane, aujaKarpullo KiaKartunik. SillalukattarpoK jårekut nunalo saujauvoK napartunut, nunaKadlarpoK iviksokalingmik.

Nunat tamakkua inungit kakkortauvut, siamarsimajullo Europemit neksarsimavut illusimingnik. Amerikab taKâ AllaKadlarpoK tautuKarlutik aupalângajomik, kernertângajomiglonêt, ukkualo ajorlaungmatta ajaktortausimavut sôrlo nunanut mikinersanut Kablunânut tikisimajunut nunanginut. Nelliuniptingne, Allat inôvut nunane annerijausimajune Kablunânut mannalo pagvisartaujungnangilat Kablunânut inôjungnarpullo omajoKsiornermut, mingeriasiornermullo sorlo sivolingit pilaungmatta.

Napartut Mediteraneanib sennianêtutitullungilât, ânêtutulung-

ilalonêt. Napartut issumagijavut makpatângit angijongmatta nerrotôvlutiglo, sakkijarpullo aujane kissiane. Kattakput okiaksâme tâpkotitunak kairolingnêtutitut. Kejuk napartunit ukkunangat makpatâlit nerrotôjunik attortauvoK sunatuinarnut, pilluartomiglo iglunut, umianut, iglomiutanut, sennautit epunginut assianullo, Koab unnuarme perorsiakulluit toKopait, iviksukalle perorsiallo songonersaujut Kemmaktauvut nerKiksauKovlugit saukanut, omajunut, Kuingênginullo. Illunata Kaujimavogut senaugaK KanoK pijariaKortôdlartigingmangat illunaptingnut, inungnullo nunane assiane. SenaugaK, Maise, Korn, porage, oatsit, barlilo perorput nunane nâmatuinartune issumagijaptingne. Tamakkua iviksukaksuit paungagivait, millititut, raisetitullo nunane KiaKartune. Karngasutiksat karngasortauvut nuname mileKadlartune opingâme, okiaksâmelonet Kanadame, Amerikame, Europemelo. PerorsaraivoK uvlutigut aujame, kattersortauvullo attuinauningine. Karngasutit pêrtauvut sulugainermit atauvorlo iglogasaksoarnut, mânelo serkalitauvut taimaglo sennaugaKarpogut. KerKtopalat, nakkatanait, keanartut. peasit, taktojallo attortauvut iglome, âtauvullonêt niuverviksoarnut iglogasaksoarnêtunut. Apfelit, Plumit, perorput nuname Kaningitogalâme iglogasaksoarnit, ukkuatauk âtauvut niuvervingnut, sennavingnullonêt mânelo pannertitauvut, ubvalonêt piulijauvut kungmujune, jamelonêt sennajauvoK ukkunangat. kingornganelo âtauvut niuvervingnut nunane unuktune.

OmajoKaralloartilugo imaitunik:- Tuktuit, ukaliarsiat, siksit, amaroit, ukalit, terrianiat, assialo, omajoKoteKadlarpoK nunane nâmatuinartune, ukkualo illiniartitausimavut inungnut, tamakkonangallo inuk nerKiksaKarpoK imaitunik:- Nerke, Cheese, batta, poaglo, KuingêngivineK, mannit, ittigaluksajak, ammalo sauneKarpoK.

Tuktuvait, saukat, Kuingêngit, tuktungajut, mittit, niglit, aKegeKotillo nerKiksaujut akkornganêput, horseit attortautilugit

aksaloalingnut, poagijautinullo, sôrlo kingmeKoteKarapta Kamutipta umiartauninginut. Horseit pijariaKotôdlarnersaulauKput metaKat, nunaKôrtut, tingijôllo sakkijarningita sivorngane. Taipsoma sivorngane inuk pissugiaKarlauKpoK, nangmarlune perortitanginik, tukeKarajangilarlo paungat unuktut perortilugit perorsêvilerijib nangmarungnarlaungimagit niuvervingnut Kênaujaksarsiorlune taimak nerKiksaksiniutiksamik, annorâksaksiniutiksamiglo.

Sillalukattarmat, Keujanarnesaungmallo nunane nâmatuinartune, igluit sôngojovut ikkoâlakijaryiKadlarpullo. Iglogasaksoarne igluit tausendeokattartut nappataurut sulliosartunut niuvervingne aglalerivingne, sennavingne, umiaksoarne, apkosineâlungne, nunaKôrtune nagvartaujungnartune nuname iglogasaksoarnelonêt. Sennavit angijôvut tettetauvlutik motanik, erKavingnik, sennauteniglo, sunatuinaillo Kaitauvut tamakkonunga, sennajauKovlugit attortaptingnut, tamakkoalo oKautiginiarpavut kapitaleme nangminerijamingne.

KAPITAL 6

ADJARTAUTIT SULLEAKARNERLO

Illunata attunît tukisijungnarpogut iglogasangme sullitsiartoKartome ingmingnut inôKattigênullo illunatik Kuviasungmatta, ajoksartoKariaKangilarlo. TuktuvineKartut tauKsêjungnarput kissingnut, sunaKangitullo sullejungnarput, kamiliorungnarput, kejuktariartorungnarput assimingnut tauksêlutik taimak illunaita nâmaksijungnarput. Pipsealuvut kissivullonêt âlerangaptigik aulaijomavlugit niuvertemut, pissivogut namaksautemik, sennaugamik, poamik, annorâniglo, taimaglo tauksêluta, immaKale missigilungilagut tauksêtuinarapta, nerKiksamik, kissingniglo attoriaKangitaptingnik nerKiksamut, annorâmullo inuit assipta imârbiksub ungatânêtut tauksêjomajanginut, pijariaKarmatta pipseâluptingnik, kissiptingniglo, Inuit tamakkoa sennaugaK, evaluksajallo, perortilaungilait immaKa, iglogasaptingnêtutitulle sunaKangitutitut sullijomajutitulle

nerKiksamut ikajorkattaupallulauKput sennaugaliorvingme, annoraksajaliorvingmelonêt akkelertauninginullo pissijungnarput pipseâluptingnik, kissiptingniglo taimaglo tauksêvogut. Inuit sillaksoarme siamangagalloartilugit nunaksoak iglogasatitut ipoK. Sillaksoarmiut sulleKattigêtsiarnersaungingit malliklugo; perortitsingmangâtta tessijoajomik, sulleaKarmangâtta sulleaKarvingme, aulasarmangâtta, adjartormangâttalo sunamik nunamit, nunamut, Kuviasungnersauniarput, illûnatigo nâmasiniarput.

Kaujijungnarkovluta KanoK sillaksoarmiut ikajortigêgiaKarmangâtta, Kanorlo uvagut attangmangâpta taipkonunga inôsiptingne, iglupta illungit takolaulavut, pissulauKtalônêt niuvervingme, issumaKarassuartalo sulleaKartut assiptingne kapseoninginik piKarungnarKovluta pijariaKartaptingnik. NerKiksat, assiallo oKautigigalâniarpavut KaujijungnarKovluta KanoK pijausimangmangatta tikkerKâratiK tamaunga.

A) Nerkiksat perorsianit pijut

Sennaugaksak, ràise, oatsillo illunatik perorput ivikeukasoane, nerKiksaptalo pijariaKotonersaugita akkorngan̂eput. Niakôjak nerrikattartavut nerrilerangapta sennajauvoK sennaugamit, porritjelo nerrijavut uvlâsiutetorluta sennajauvoK oatsinit, ukkualo sennaugaK, oatsillo, Kaivut nunanit namatuinartunit, ràise attortavut allupsâptingne Kaitautilugo Indiamit, Burmamit, Kinesimillo Kiaktalingnêtunit.

Takoniaruvit anânâpît sennaugaktalinganik nagvarniarpallukpotit tikisimaninganik Kanadamit. Motat angijut attortaulauKput nuna poagijartortauKovlugo, Karngasutillo Karngasuijartorlugit, nelliunermingnelo sennaugaksat kattersortaulauKput, Kakkôjaksasiallo aviktaulauKput sanniktinit pôjaulauKpullo adjartaujungnarKovlugit aulaijauvlutik sennaugaliortemut iglogasaksoarmêtunut. Mane Kakkôjaksatsiat serkalitaulauKput motanut, pôjaulauKpullo

pongne Amerikamit, Englandemillonet, Kaitausimavalluktune, sennaugallo adjartauvoK umiaKsoatigut Winnipegemit, Kanadab Kerkanit. Tessersoatigut Angijutigut, Kôksoarkullo St. Lawrence-kut Newfoundlandêmut. St. Johnsême illijaulauKpoK umiaksoarme taimaglo tikilauKpoK niuverviptingnut.

Raisevut KaitaulauKpoK nunaksub ungatanit, immaKalo perortilaulauKpoK Kinesemiunut uvineKartunut kutsutangajunik tautulingmut. Ukkua pissulauKput, imaksume kemmaktaujome Koksoarmut, serkunginut aglât. Perorsiat illûnaita attunit illijaulauKput aggangnut, kammagijautsiarlutik perorsiaKârtinagit kattersortaulauKpullo. Raisiksat pôKartilugit pissijauvut niuvertenut pôglo una pertaulauKpoK, taimaglo raise kakkortauvoK Kaujijaptitut. Raisevut adjartaulauKput nunaksub ungatanit, taimaglo tikilauKput niuverviptingnut.

<u>Mamaksaut, ermgautaujarlo</u> attoriaKarpatavut teipta mamaktitauninganut perorlauKpoK napartokullungme amarkaujaksa-jatut seKKinerub ônartub Kaumaningane kikkertane Indit Panêtut attelingne. KammagijaulauKpoK kernertanut, ukkualo sivorlingit KaitaulauKput Afrikamit. Mamaksautib perorsianga iviksokak-soangovoK takijomik akkeroKartomik, silliktovorlo pagviktut tettetauvorlo iptemik mamaktomik. Perorsiat ukkua perorKojauvut takijotilugit, ipteKadlartilugillo, kippijauvullo adjartauvlutik sennavingnut. Mâne iviksokasuit iptelit serkalitauvut aksaloanut kaivaluartoksoarnut nerrotojunut, okumaitunullo, iptingalo KôkpoK ermgautaujatut tankêalungnut. Ipte una sallumarsartauvoK taimaglo mamaksaut kakkortak pijauvoK. Kemmaktab illanga ermgautaujauvoK.

<u>Te, Kaffee, Koko</u> immerkattartavut Kaitausimavut Kiaktalingnit

Raise perortiluge Kôksuit neksangine kiaktalingne, Kausektunelo, te perorpoK nuname panniktome KaKKârsuit sennerangine seKKinermut sangmijune, Indiamêtune, Selonemêtune, Burmamêtunelo, Kinesimêtunelo

ânêtome. Perorsianga mikijôvoK footit ikkitugallait pôktotigijovoK makpateKarporlo eviujanik kernertangajunik. Sullejut napartoKotelingne -- Indiamiut, Kinesimiullônêt unnunersauvlutik -- nangeriaKarput uvlâmit unnungmut seKKinerarme, kattersoivlutik makpatanik attuinaujunik ukkualo illijauvut pôngne nivingajune kettingine. tuinginelônêt. Uvlub nâningane ukkua makpatât kattersortauvut pannertitauvullo. Nautserterniaruvit, teinik illanginik missuksimajunik takoniarpotit makpatât illagingmagit. Illangane te kattersortautilugo kamatsiangitomut takovogut akkerokullungnik kajutapta Kangine.

<u>Kaffee, Kokolo</u> sennajauvut napârtut paunganginit perortunit jungeleme Afrikamêtune, Amerikamêtunelo ânetome. Mattoma sivorngane napârtut ukkua perorlauKput kammagijaulugatik Keblunalle pijomadlerlauKpait taimaimat piunerpât kattersorlauKpait napatilauKpaille nuname nunaKoteKarvingme kammagijaujungnarKovlugit Inuit nunaliktokait sulleaKartut napârtokutelingne tamakkonnane paungat kattersorpait nelliuningine. Kaffee jarrataugiaKarpoK, serkalitaugiaKarporlo illijaugiaKarporlo kungmujune, taimaglo tikivut uvaptingnut, illanganele jarratauvoK, pannertitauvorlo nunane assiane, sôrlo te pôktaungmat nunane perorvigijangata assiane. Koko âtaugiaKarpoKtauk sennavingnut iglogasaksoarnêtunut Europemêtunut, Amerikamẽtunullônêt, mãnelo Koko aviktauvoK orksuanit, serkalitauvorlo, poktauvorlo. Illangane orksunga (kattanaktelônêt) kemmaktauvoK unalo mamaksautelo attortauvut chocoladeliornerme.

<u>Peasit, taktôjalle</u> perorput namatuinartome tapkotitunak Kanadame, Amerikame, Europemelo avanêtome. Perorsiangit kamagijauvut perorsevingme angijune, nelliuninginelo kattersortauvut pônginetilugit sulle. Peasit, taktojallo,pertauvut

ponginit pannertitauvullo iglune ônartojune.

<u>Aprikotit, paungaluit, paungaujat, paungaujagulaillo</u> paungangovut perortut nunane tapkotitunak Kaliforneamêtune. Paungat attuinaujut kattersortauvut napartunit illijauvullo siamangatilugit seKKinerârme pannertitauKovlugit. Pannertsiarpatta atauvut niuvervingnut.

B) <u>NERKIKSAK OMAJUNIT</u> (Batta, immuk, kallunek, poak, Kuingengivinek, nerKe). Tuktuvait omajungnangilat nunaptingne, illûnatale immuk mamagidlarpavut, illaptalo illangit cheesetoromadlarput, nerKe sioraujalik, nerKelo kungmujunê'tunik. NerKiksat ukkua illûnatik tuktuvanit pivut. Tuktuvait kammagijautsiarput ômajoKoteKarvingne angijune nunane namatuinartune. Kaut tamât immuk tigujauvoK tuktuvanit unalo atauvoK motaKarikut, nunakortokullônêt iglogasaksoarnut. Mâne immuk pannertitauvoK, pôktauvorlônêt. illangane mamaksaute illaliutijauvoK imungmut. Immub illanga atauvoK sennavingnut assianut mânelo orksunga pertauvoK, aulatjaulerporlo aulatjautine kattaujalungne, taimaglo batta sennajauvoK. Sioraujak illaliutijauvoK battamut, battalo sujuktailitipa, mamaktipalo. Omajut toKotaulerangata nerKingit illijaujungnarpoK sioraujame kattaujane, ubvalônêt pôktaujungnarpoK kungmujune igajauvlune. NerKe kunmujunêtoK anginerpak KaivoK ômajoKoteKarvingnit angijoksoarnit Argentinemêtunit, Amerikamêtunillo anetome nunat ukkua ivikisukaKarlutik piujomik, immuglo, battalo Kaitauvut Kanadamit, Europemit, New Zealandemillo. Nautsertorlutit nunangoarnik takoniarpotit nunat tamakkoa namatuinartomêngmatta.

<u>Poak, Kallunerlo</u> kuingenginit pivut. Omajut tamakkoa kammagijauvut tuktuvatitut, saugaktitullo ômajoKoteKarvingne nunane namatuinartune.

<u>SaugarsuvineK</u> pôktauvoK kungmujune illangane, taijaukattarporlo muttonemik, saukalle kammagijauvut merkunginut kissinginullo.

C) <u>ANNORÂT, ANNORÂTSAJALLO</u> Annorâvut attortavut takolaulavut mānna, nagvarniarpogullo Kaisimangmatta Kaningitomit, ingerarsimavlutik aggaktigut unuktutigut sôrlo tikkerKâratik uvaptingnut.

Ivaluksajak, annorât, sailitat angutinut arnanullo sennajaujungnarajangilat perorsiangit Kôt Mississippib Nilib, Gangesiblo nâksanginêtut kammagijaulungipatta jârit tamât. Perorsiat tamakkoa perorput two threelonêt footit takitigitilugit ivjome piujome Kôt naksangine. Aujautilugo perotsiaKarpoK, unalo malliktauvoK paungamut kopisômut, illuanelo ivaluksajaKarpoK suputitukasanik, karngasutiksaKarporlo kernertanik. Ivaluksajat ukkua kattersortauvut teib makpatangit kattersortauningititut. Ivaluksajak immujauvoK, âtauvorlo umiaksoakut Kaningitoâlungmut sennavingnut iglogasaksoarnêtunut.

Ivaluksajak anginerpâK âtauvoK Englandemut sennaviKartomut hunderdeokattartunik, tamakkonanelo angutit arnallo tausendeokattartunik karngasutit pêrpait elaijautenut angijunut aulatausôt motanut, sennavullo ivaluksanik tâpkotitunak attortaptitut merksutine, kingornganelo kablunaktajaliorput annorânut assianullo, tâpkonangallo kablunaktajak takominarnersautitaukattarpoK perorsianut. assialo neniktauninginut tintemut adsegèngitunut. Motat unuktut attortauvut kablunaktajaliornerme, Tingergautsajak, tuppiksajallo ivaluksangit ningogiaKarput, annoràksanulle taimak ningotigigiaKangilaK nuvilajautsiariaKarporle. Ivaluksak merksutemut songojogiaKarpoK, nerromiktoarsuglo ivaluksajatuinauvoK karngasutit pertausimavlutik elaijautesoarnut.

<u>Saite</u> ImmaKa annorâKarpogut, kongeselitaKarpogullônêt sennajausimajunik saitemit. PiunersauvoK, takominarnersauvorlo sennajausimajunit ivaluksajamit. SennajauvoK kablunaktab sennajauningatut, saitelo anginerpàk KaitauvoK Kinesemit. Saite

perorlungilaK perorsiane, napârtunelônêt, sennajauvorle aubvingnut (Kumangnullônêt saitekiorsônut). Sorlo âssivat sennangmatta innekarviksanik ingmingnut. SaitiksajaliortoK nerrivoK makpatânik napârtunit Mulberry attelingnit, nerrijarêrpatalo nâmaktomik, saitiksajaliorput timinginut. Saitiksajak una tigujauvoK immutjârtauvorlo ukkunangallo annorâksak sennajauvoK, taututartauvorlo adsegêngitunik, taimak saite aglasajak attor-tavut annorâne sennajauvoK.

<u>Alliktisajak</u> Nerrominersauvlune saitemit, ivaluksajanillônêt alliktisajauvoK, omangallo alliktilliorpogut, uvinerojallo, illupiarollo tajaliornerkut, alliktisajaKadlarporlo attegep-tingne, annorânelo okiosiuteme, karlinelo. Alliktisajak sallimavoK saukanit. Saukat ukkua kammagijaudlarput KaKKane, nunane saugaKoteKarvingne nunane namatuinartune. Alliktisajak una immujauvoK pôtane âtauvorlo sennavingnut, mãnelo sallumarsar-tauvoK, aulaijauvorlo alliktisajautilugo, nuvilatauvorlônêt annorâne.

<u>Kissit</u>, nessangnut, tapserutinullo, kissitut ittigâlungnut, sennajauvoK kissingnit tuktuvanit, saukanillo. Merkungit pêrtauvut orksungalo. mamingalo, kissillo sittejotitauvut, akkititauvullônêt assiagut puijeub kissingit akkitauningititut kammingnut, mokasinenullônêt nunaptingne.

<u>Tessijoajok</u> aulasartub kammingine, kivilerekutiptingne, ipteolauKpoK napârtune jungelenêtune Amerikame, Afrikame, Indillo Unanêtune. Nunaliktokait uvineKartut kernertangajomik ailauKput napârtolingme, savilijarlutik, Kajutalijarlutiglo. Napârtut tessijoajoksajalit amingit kappijaulauKput ogaub tullimangititut, Kajutallo nivingatitaulauKput attâne. Ipte KolauKpoK ukkunangat Kajutânut sôrlo kutsuk Kongmat. Ipte una Kôjungnailermat, Kajutat kattersortaulauKput iptelo immujaulauKpoK sittijogalango-tilugo, aulaijaulauKporlo. Tessijoajok una takokattartaptitut illungilaK âKitaugiaKarmat sulle sennavingne. kingornganelo

sunatuinait tessijoajolit sennajaujungnarput. Attortaudlarmat motaKarit aksaloanginut tessijoajok pijariaKotodlarnersauvoK assiptingne.

D) KEJUK. Kejub attortauninga igloliorneme, iglomiutaliorneme assianelo oKautigisimavavut. Uvagut kejuk attorpavut Kiaksat tiptingne, attornadlarporlo assianut. Allapkasajak, rajone annoranut, alliktinullo saiteojartunit sennajauvut kejungmit napartunit, kejuglo attortaudlarpoK ikkijoliornerme, sukanullo attortaujunut aumalungniarvingne, kolla kattaKonago. Fort Hope Simpsoneme Labradoreme taimaitut hunderdeokattartut nakatauvut jarit tamat ukkualo atauvut nunanut aumaluksiorviKartunut Englandeme, Walesemelo. Newfoundlandeme Kornerbrook attelingme tanit hunderdeoKattartut kinnitauvut nenertauvullo angijomik, pannertitauvullo, taimaglo allapkasajak aglaptingnut sennajauvoK.

Kikkiak, Aumaluglo Ukkua poagijartauvut nunab illuanit, pijariaKotodlarpuglo sennilerektilugik piluartomik, Kikkiak attortauvoK motaliornerme, erkaviliornerme, sennautillo, aumaluglo attortauvoK ikoalasoarnut ikkoalaviksoarnetunut kikkiab autitauninganut immeKpalajotilugo. Una navitauvoK sennautenut kingorngamelo sittevalliavoK taimaglo piKarpogut motab, erkaviub, sunablonet illaksanganik, kikkiaktuinarmik, sissangmiglonet.

Pergaksat, kikkiat, satojanut, merkutit, kungmujot, assialo hunderdeokattartut sennajauvut taimak. Motat assialo, akitauvut, atauvullo sennavingnut pejarertauninginut, ukkualo attortauvut sennaugaliorvingne, ivaluksajat nuvilaningine, kaffeeb serkalitauningane, assianelo aumuktune nerKiksaKarungnarKovluta, annoraKarungnarKovlutalo. Kikkiak aumaluillo nagvartaukattarput sennelerektilugit nunane namatuinartune, kikkiaksiorvillo aumaluksiorvillo senniane sennavit unnunerpat nagvartauvut, okinersauvoK attortaugiaKartut adjarlugit aumalungnut kikkianullo,

kikkiab aumàluille, sennautille adjartauninginit sennavingnut. Nuname namatuinartome sennajut sennavlutik sennavingne piunersauvoK seKKinerub seKKineraruinganit, nunanelônêt itjelingne.

F) ORKSUK Orksuâluk, nagvartauvoK nunaub illuane. Nagvârtauvok tessingne sôrlo nunaub illuane, puttolioruptalo nunakut orksuk puailavoK, Kôgvikullo KôvoK taukeàlungnut. Orksuk attortauvoK kulline, motane, umianelo, attortauvorlo umiaksoane, tingijone adjartortune attoriaKartaptingnik, nerKiksaptingnik, annoràksaptingniglo. AttortauvoK sennavingne sennautit angijut aulatilugit. KoaksarnartoliorviKarungnangilorangat annoremit, Korlutunillònêt, orksuk attortauvoK Koaksanartoliorvingne.

Taimak takovogut aviktaulunginapta nunaksoarmit. ègangovogulle sôrlo, inungnut nunanêtunut assiptingnêtunut nerKiksapta, annorâksapta, attortaptalo unnunersanginut.

SEKSION 2

AMERIKAB AVANÊTUB OKAUTIGIJAUNINGA

KAPITAL 1

Kontinentinit fivinit angijunit nunaksoarme, Kontinente Amerika tussarnernersauvoK uvaptingnut Labradoremêtogut. Takkosimavogut nunaksoaK una makgulikassangmat Kanal Panamab atteliub senniane, ahvangalo avanêtoK inôvigijavut taivavut Amerika avanètoK. NunangoaK takolaulavut iliniarungnarKovluta anginersamik Kontinentivut kikkertaksoangojoK pivlugo, iliniar-Kàrata KanoK nagvârtaulaungmangat, inuillo inôvigijingita oKautigijauninginik.

Illûnase attunit Kaujimavose nunangoapse Kânga atteKarmat avane, attalo ânêngmat. Nunangoab tallerpia unane, saumialo pâne. Inukullungmik illiguptigo nunangoame Labradoreme sang-milune nunangoab tallerpianut, takonajarpoK kikkertanik Imarbiksoarmiglo Atlantikimik nunaKartilugo Labradoremik, Kanadamiglo tunuàne. Sângmigune Kânganut takonajarpoK Hebronemik, HopedaleKarlune tunuane (Nainêmegune).

Takonàrtiluta nunangoapta Kânganik takovogut Amerika nerrotòngmat, amilivalliangmallo aunganiarningane, sidjagiglo unanêtoK, panêtorlo partigèkassangmannik koviviktut. Nunab kiglinga avane niungajôdlarpoK taimaglo Kaujimavogut uivaKadlarmat kangerluKadlarninganiglo, ukkualo anginerpangàt atteKarpoK Hudson's Bay, James Baylo oma taKànêpoK. Imarbingme kikker-taKadlarpoK angijunik mikijuniglo Pole avanêtoK tikivigikassak-lugo. Kikkertat ukkua illangit Labradortut angitigivut anginersauvullônet aglât. Kikkertak Viktoria, Baffinelo nag-varlaukik, Labradorelo takonarmiguk tukisiniarpotillo tamanna nèlautsingmat. Unanenerpàk kikkertat angijut ukkunangat, atte-KarpoK Greenlandemik, omangallo ununga sulle kikkertaKarpoK

Iceland attelingmik omangallo kanitovoK Europemut. Pâne nunaksoarme ômane Alaska aktorkassakpoK Asiab nunanganik. Âne sulle Amerika aviktauvoK Europemit imarbiksoarmut Atlantikimut. Taimaktauk pâne Amerika aviktauvoK nunaksoarmit Asia attelingmit imarbiksoarmut Pasifikimut.

Imâk itjelik nagvartaujungnartoK kikkertat Amerikamêtut akkorngane taijauvoK Arktikimik. Labrador sangmigalloartilugo imarbiksoak Atlantikimut imaK itjelik Arktikemit KôkpoK avangât Labradorib sidjangagut neksarlune sikkomik, nunalo Keujanartipâ okiorme, sôrlo kikkertat Arktikemêtut Keujanartitaungmatta. Mâne sôrlo avâne, imaK KoakattarpoK okiorme, Alaskamillo Kanadakut. taKânetokut Labradoremut inuit inôsôngovut angerarviKarlutik.

Takosimavogut nunat Amerikab taKanetut atteKarmatta:- Alaska, Kanada Labrador, Greenlandelo. Newfoundland kikkertauvoK Labradorib seKKingane aviktauvorlo nunaptingnit ikkerasakut Belle Isle attelikut. Tiktaliorupta kikkertaksoamit Vancouver Attelingmit, Kanâdab pânêtomit, Tessersoanut, Koksoarkullo St. Lawrencekut, Nova Scotiablo seKKingagut, Newfoundlandiblo seKKingagut, takoniarpogut tiktapta Kanada avingmago U.S.A.mit. Sulle âne KôksoaK Rio Grandib U.S.A. avikpâ Meksikomit, mânelo Kontinent una amitôvoK Âne sulle nunaKarpoK unuktugalanik oKautigijauvullo imâk:- Amerika ketterdlermik. Kikkertat Indit Pânêtut issâkput imarbiksoarmik Atlantikeme, immuserkasaklutik Imarbiksoarmik United States, Meksikoblo akkorngane. Imarbiksoak una atteKarpoK Meksikob Kangerluksoanga. Imarbiksub oma tallinga immujaukassaktoK, Indit Pânêtut seKKingane, AmerikaKartilugo sulle âne, Amerika-Karlunelo ketterdlermik pâne taijauvoK Imarbiksoak Karibean.

KAKKAT, KÔT, TESSILLO

Utterlaukta Amerikab ânêtub nunangoangagut sakkijartitsijomut kakkanik, Kôngnik, tessingniglo.

Alaskamit Amerikamut ketterdleK, KakkaKarpoK issaktunik kujapigaktut nunaub Kangiagut, illangit mikijovlutik illangille anginersauvut Labradoremêtunit. Monki MaKKoviub KannitanganêtoK Listerile Nainib Kanitangane, Mugfordelo pôktejoKôrput uvaptingnut kakkaksuille oKautigijapta senniane mikijovut pôkitovullo, illangilo pôktonersauvut fivertorlutik. Kakkat ukkua atteKarput Rocky Mountainik, kakkaksuille ikkitugallaillônêt atteKarput nangminerijamingnik. Nunaub Kangiane kakkat ukkua kotsiktomurput imarbiksub kiglekassangane, Kôngillo naitôvut, sukalijovlutik tapkotitunat Labradoreme kakkaKartome sidjangata senniane sôrlo, pôktonersalle Kaningitôlungilat sidjamit.

Rocky Mountainik saujauvut aputemut ekiorme, immerlo aputemik aulertomit opingame KôkpoK paungatuinaungitoK, unungalotauk neksatigut torârtutigut unungа. Kôkulluit ukkua tikkilermatta nunatuinarmut Kôkput Kôngnut assianut taimaglo Kôksuit sennajauvut. Kôklune avunga Arktikimut Kôksoak Makensi kalluvoK immingmik kakkat ujaralit (Rocky Mountain) taKânit. Mississippi KôksoangovoK anginerpamik Amerikamêtunit, unalo kalluvoK immingmik nunamit Rocky Mountainit seKKinganêtunit Kôkporlo Meksikob kangerluksoanganut.

Sôrlo Rocky Mountainit issângmatta nunaub Kangiagut kujapigaktut, taimaktauk kakkârsuKarpoK, kakkasoaKarporlo issaktunik taimak taununa tunnertjutut, kissianele ukkua serkomitauvut sôrlo U. S.A.ib Kanadablo akkorngangne. Tamauna Kôksoak St. Lawrence kôksuit angijut Amerikamêtut pingajua KôkpoK. St. Lawrenceib seKKingane kakkat taunanêtut taijauvut Apalakianinik, manêlotauk kakkaKarpoK atteKartunik adsegôngitunik. Kakkat ukkua Mississippib Kônghinga Atlantikimut agviarpât, taimaimallo koktitauvoK aunga.

Nuname, nunaub kerkane, pokitome Kanadame, Mississippib taKâne Kot Kovut sukaitovlutik illanganelo tessersoaKarpoK. Mâne imarsuKartome, Hudson's Bay nagvârpavut, kiglingnelo tesserKadlarpoK

Kellaungujatitut. Hudson's Bayib Kângiane, tessersuit:- NanoksoaK, KipaloksoaK, Atabaska, Tuktu, Winnipelele attelit, ukkunangalle ununersat sulle Kokput Makensimut, ubvalonet ununga Hudson's Bayimut. Ane sulle tessersoaKarpoK:- Superior, Huron, Mikkigan, Eirie, Ontariole, attelingnik ukkualo oKautigikassuitijauvut imâK:- Tessit Angijut, illûnatik uigorjauvut Kongitigut kellaumgujatut, pijamiaKortonersauvulle assimingnut, tapkotiguma umiaksuit ingorarsengomatta Atlantikimit Kanadab kerkakassanganut. Tessersuit ukkua immanga KokpoK ununga taimaglo sennavut Koksoarmik St. Lawrencemik, umalo KokpoK Kangerllukscamut St. Lawrence attelingmut. Kangerllukeub oma niakungane kikkertaKarpoK Newfoundlandomik, simmektullo publaujamêtotut ipoK.

PERORSIAT, OMAJUT, SULLIJAKSALLO

Kapitaline sivorlerpâne aglane tamakkonane takolaukpogut Amerikab taKânêtub illanga itjeKarmat imâK, nagvârtausôngovut Zoneme itjelingme, aujallo naitôvut, okiut takijotilugit. Nunane tamakkonane sikkeKartune, aputelingnelo perortut mikijôvut, saujauvlutik aputemut okiongôtilugo. Kangerllune, naksanelo saputijaujune anneresoarmit, napârtut Labradoremêtutitut perorput. Aunganersamenapartut takinersauvut, akkorngamelo nagvârpogut Balsem Kairoligle attelingnik. Aklat, terrianiat, pamiuktot, kabvîaitsiat, pertusigat, kigiallo, ômavut napartolingne tamakkonane. Sôrie napârtut unurningit, adsegênginingillo pingmatta aungatiluta taimaktauk perorsiat. ômajullo unnunersauvalliavut, adsegêngitullo ununersauvut, paungat napârtunit. nunamillo nagvârtauKârtinagit Zoneme namatuiKartomo Kanadamêtome, U.S.A. imetomêlonunane koalângitune pilluartune.

Kanadab kerkane, tessersub Winnipegib kanitangane, nagvârpogut nunanik piunerpânik, sennaugaksanut. Avunga sulle itjeKalungitome, nunaKarpoK Kerâimut, Maisemullo. Nane nuna paniluarlerangat sennaugaksamut, tuktuvaKoteKarpoK angijunik, tuktuvaillo

kammagijautsiarput mâne immunginut, nerKemut, kissinginullo. Zoneme Maiselingme, Kuingêngit perortitaunersauvut tuktuvanit, ukkunangallo kalluneK, poaglo, Kuingêngivineglo, Kaivut. Aunga sulle Zônemit Maiselingmit nagvârpogut nunanik nâmatuinartunik Tropik Kanserib kanitangane. Kalifornea pânepoK, Florida unanètilugo, mânelo paungaKadlarpoK imaitunik:- Orangit, Lemonit, Painapfelit, Aprikotit, Peekillo. Kaliforneab Floridablo akkorngangne, Mississippib naksaluane, ivaluksajak perortitauvoK ivjome piujome kemaktaujome Koksuit ullitorninginut. Tobakitauk perortitauvoK nuname KiaKartome U.S.A.ib sidjakasangane unanètome, unalo pijariakotodlarpoK angutit ununerpat nunaksoarme suporusijaromadlarmatta, sigartoromadlarpullonet, ~~sigaretoromadlarpullonet~~. Tuktuvait, Kuingêngit, Horseit, Saukallo perortitauvut nunane iviksukalingne imaksuit napârtolillo seKKingane, inuillo manetut unuktut ômajolerijôvut.

Tessersub Eirieb seKKingane U.S.A.ib taKâne, aumâluit kikkiallo, assiallo kakkoliktut, koppatullo nagvârtausôngovut poagijartausôngovlutik ujarangnit, mânelo sulleaKarviKadlarpoK. SulleaKarvit nappatitausimavut, iglogasaksuillo unuktut Pittsburgetut perorsimavut sôrlo. SulleaKarvilingne tamakkonane motakât, perosèvilerijiksat, motallo unuktut sennajauvut, mikkinersallotauk imaitut; savit, kappokautit, alupsautit, Kajutat, Sâsat, kebjaloat, kikkiallo.

Sunasiorvik nunamit angijob aipanga AmerikamètoK ZonemèpoK Kiaktalingme Meksikome, mânelo itsamit golde, silberàlo poagijartausimavut nunamit. Goldelo nagvârtauvoK Alaskame Yukone attelingme. Kablunât tikkerKâratik Kontinentemut omunga Allat Meksikomètut sennalauKput agautemiutanik, kittidlernik, bakalinniglo silberemit, goldemillo nagvârtanginit ujarangne. Silberesiovik anginerpak PotosimèpoK Meksikomètome.

Amerikame Ketterdlerme, Indinello Panetume okiok mainersauvoK, seKKinerarneKarperio onartomik jarekut sillaludlarkattarperlo, manelo napartut makkatausimalerangatta pertauvlutiglo, namaksautesajat, Kaffee, assialo perortitausongovut. Tingmiapta illangit aivut okiaksame nunanut takominartunut ukkununga, utterpullo opingame manitaromavlutik, piaratiglo perortitsomavlugit.

IGLOGASAKSUIT, KNGERGAUTILLO

Iglogasaksuit nunangoane aglaktauvut aglanut anginersanut, aglanullonet kernertaunersamut iglogasangnit, manelo iglogasaksoaKalerangat kaniktigenik (sennilerektunik) imak:- U.S.A. me Tessersuit seKKingane - tagvane ununerpat nagvartauniarput. Kanadame tessersub Winnipegib taKane iglogasaksuit ikkitovut, ununerpallo nenertauvut aglanut mikijunut, taimaglo Kaujimavogut inuKarmat ikkitutuinaruik nunaksoarme tamattomane. Newfoundland aglat iglogasaksoaKarpoK attausertuinartomik -- St. John's, unalo anginersauvoK iglogasaptingnit Labradoremetunit. New Yorkib Shikagoblonet senniane, St. John's mikijojarajarpoK iglogasakulluktitut. PijariaKatodlarpoK, kissit, pipsealuit, siva, puijillo orksunga Labradoremit Newfoundlandemillo kattersortaungmatta St. John'seme, aulaijaungmattalo inungnut nunanetunut taimaiteKariaKartunut. Umiaksuit Kaigiartertut tamakkoninga Kaitsivut nerKemik, annoranik, assianiglo assiptingnit, Newfoundlandemiullo Labradoremiullo pijariaKartanginik omajoksiornermut kukkautemut, mikkigianullonet, ogasiornermullo. St. John's niakovoK sorlo (KapitaleovoK) illumaptiugnut, manelo Governmente (AngajoKauKattiget) inneKarput.

Taimaktauk iglogasaksuit Ottawa St. LawrencemetoK KapitaleovoK Kanadame, unale angijogalloartilune assiaKarpoKtauk taimak angitigijunik. Halifaks nunaKotoKarviub Kanadian- Pasifik Atteliub issunganepoK, umiaKoviksoangoverlo, mangallo umiaksuit

adjarsivut sennaugaksanik, battamik, apfelinik, nerKemik. nerKiksamiglo kungmujunetunik Europemut, Afrikamullo. Vancoover pane, oma nunaKotoKarviub issungata aipanganepoK. (nunaKotut ingerarput Kanadakut Halifaksemit Vancooverimut) umiaksuillo aularput Asiamut Australiamullo adjarsivlutik sunatuinarnik. Sennaugaksak, nerKelo anginersanga attaujoK Halifaksemit KaitauvoK Tessersoatigut umiaksoarne, St. Lawrencekullo, nunaKortokungitorlo. SennaugaksaK, adjaraksallo assingit, kattersertauvut Winnipegeme, mangallo atauvut Port Arthurimut, umiaksoarne. Umiaksuit ukkua nokkarsongovut iglogasaksoarme Haleltoneme, Ontariomelo, tigusijomavlutik battamik, imungmik, apfelinik, assianiglo, poangmik, Kuingengivinermiglo. Adjaraksat ukkua ataujungnarput Labradoremut, nunanullonet Atlantikib ungatanetunut.

Montrealeme, Kuibekemelonet, nokkarniarivut ImmaKa kissijanut, allapkasajanullonet. Umiaksuit ukkua uttertilugit St. Lawrencekut Tessersoatigullo Port Arthurimut adjarsiniarput annoraksajanik, annoranik, tessijoajomik, tobakimik, raisemik, assianiglo Kanadamiut pijariaKartanginik, perortijungnangitanginiglo, sennajungnangitanginiglo. NunaKortut adjarsivut sunatuinarnik nunaksoaKut sennaugaksalikut Edmontonemut, Reginamut, Kalgarimullonet, adjartautillo navitaulerangata tettetaugivut assianik. Nagvarassuarlaurit iglogasaksoarnik nunaKortoKarvinguiglo tamakkoninga illunainik nunangoangne.

United States of Amerikame (U.S.A.) IglogasaksoaKarpoK unnunersanik Kanadamit, Alaskamit, Newfoundlandemit, Labradoremillonet. ErKainiarpotit aumaluk, kikkiallo nagvartaungmannik Tessersuit pangane, iglogasaksuillo perorsimavut, aumaluksiorvit, kikkialerivillo akkorngane. ~~Iglogasaksuillo perorsimavut,~~ Iglogasaksoab Pittsburg atteliub senniane iglogasaksoaKarpoK:- Buffalo, Kleevland, Shikagálo attelingnik, ukkualo Tessersuit sidjangineput. Sorlo Winnipege Kanadab sennaugaksalerivinganeng-

mat taimaktauk St. Louis Mississippib neksangata kerkanepoK, manelo sunait nunamit, omajunillo nunaKoteKarvingnetunit, kallunertut, poaktullo, neksangata abvanga avanetunit kattersortauvut. Koksuit unuktut Koksoatut Misoori atteliktut panetoK. Illinoitullo unanetoK Kokput Mississippimut St. Louisib senniane. Umiaksuit ingerarsongovut Koksoane tamakkonane illunatiglo patigekput St. Louisime adjartangit perlugit, tigulugillonet. AnernersaK sullo Koksoarmo iglogasaksoab Menfis atteliub ivaluksajak kattersorpa, unalo atauvoK New Orleansemut umiaksoatigut. Mane tigujauvoK umiaksoanut anginersanut atauvorlo imarbiksub ungatanut, iglogasaksoanullonet U.S.A.ib sidjanganetunut unanetunut. Manelo iglogasaksuit anginerpat Amerikame avanetome perorsimavut. Mane Kablunangajut (Settlers) sivorliolauKtut illangit nunaksoarmit nutaungitomit iglolierlauKput jarit 300it unumersagalalonet mattoma sivorngane. Iglogassait perorlauKput siverlerme ukkualo angilivallialauKput. Settlerit ukkua iglogasatik atserarlauKpait iglogasamiktut kemmaksimajamiktut, taimaglo atteKarput Boston, New Yorkelo. Iglogasaksuit ukkua anginersauvut,pijariakortonersauvullo Bostonimit, Yorkimillo Englandemetunit tapkonangat atteKartitamingnit.

Statit 48it U.S.A.netut iglogassaksoaKaralloartilugit (Kapital) aulatsiviglonet nangminermingnik, President, attaneojorlonet U.S.A.illunanik inovoK Washingtonime iglogasaksoarlo una angijoK unanetoK aulatsiviovoK U.S.A.ime. Iglogasaksuit ukkua unanetut tapkotitunak San Fransisko atteliktut panetotut inneksauvut umiaksoarnut, umiaksuillo tikivut, aularpullo ingerarnermut Atlantikeme, Pasifikimelo. Iglogasangnit unanetunit motakat, erkaville sennajaujut Pittsburgime, sennianelonet, tobakilonet sigarello angat atauvut. San Fransiskomit Kaliforneab paungangit, pekingit, pearingit, aprikotingillo ateKvut namut nunaksoame. Iglogasaksuit ukkua illunatik uigorjauvut apkosiner-

soanut, nunaKertunut, Koksoanullonet iglogasaksoarnut assimingaut, uhiaKervingnullo Kontinentib paksoanginut.

KAPITAL 11

AMERIKA AVANETOK KENNERIARTOKVIUB SIVORNGANE

AmerikaKarlauKpoK mannatut kenneriartut aularningita sivorngane Europimit, nagvaronavlutik apkosinermik unungartunik. Kakkasuit, tessersuit, Koksuillo adsegelauKput, napartolillo angijut nuna saulauKpat, iviksukalit, napartolillo Zoneme namatuinartome Mississippib naksanga ullilauKpat, iglogasaksoaKarlaungilarle. nunaKertoKarlaunginiverlo - omajoKoteKarviKarlaungilarlo, perorseviKoteKarlaungilarlo sennaugaksajalingnik, inuKarlauKporle avane taKane, allaKarlauKporlo arvertartuinartunik Kontinentikut omajoksiorlutik, mingeriasiorlutiglonet.

Kaujimajavut inungnik ukkuninga kattersortausimavoK sukaitomik kenneriartorlauKtut unipkauserijanginit, kingorngane1o illiniarto-Karlermat ukkua Amerikamiut oKarvigivlugit nunaliktokait unipkausingit unipkauserijausimajunit atatamit ernermut itsaksoarmit kolliub senniane iglevigame, Allallonet tuppingine.

Inuit. TakogiortaulauKput Vikinginut jarit one tausendit mattoma sivorngane, inuillo illanarnarlaungilat, atserartaulauKpullo Skaelinginik Vikinginut. Jarit six hunderdit kingorngane, Sebastian Kabotib inuit pingasut tigulauKpait Englandib Attaninganut tunnergutigilugit. Kenneriartut assingit mallilauKput Kabotimik, anginersallo Kaujijauvallialerpok inungnik inolauKtunik nerKe-Karlutik pihijevinermik, numame assingita toKevigijangine. InolauKput Labradorib sidjangane avangat aunga tikidlugo, Greenlandeme, Alaskame, Kanadamelo. Illunane oKauseKarlauKput adsegektomik illangit nuname attautserme KaujilauKtinatik inoKarmat nunane assiane. Tamattoma issumaKartipatigut inuit siamangalaungmatta avane akunertoalungmik.

Kablunat issumaKarsimavut inuit Kailaungmatta Mongeliamit Asiametomit, ingerarlutik ikkerasakut Bering attelikut siamangavalliavlutik Amerikab taKane Greenlandemut. Inuille apersertaulaulerangatta Kablunanut ingerarlauKtunut nakit pingmangatta tikkoarlauKput Hudson's Bauib Kannitanganut. Labradoremiut tikoarlauKput taKamut, tapkoalo panetut tikoarlauKput unungs.

Siamangavlutik mailit tausendeokattartutigut, inuit numaliktokait ukkua illuseKarlauKput, nerKeKarlauKput, inolauKpullo adsegektomik. IllagektoKarlauKpoK adsegengitomik ketarsungmik, inolauKput allatitut, tuktusiorlutik, kenangitalo adsegenginingit piveK kattititausimaninginit arnanut allanetunut immaKa.

P PuijesiorneK inogutiksaksiorkortonerpangolauKpoK inuit inosingine. AnnoralauKput kissingne, ingminerlo, kingmingillo nerrilauKput puijivinermik, orksumiglo. Orksuk atterlauKpa Kollimine, saunillo attortaminut. AiveK, ogaK, erKaluit, tingmiat, arvillo ikajorlauKpat nerkiksaKsiorningane, Kajangale, tuppingalo sennajaulauKpuk puijit kissinginit.

Inuit siverlingit KoilangolauKput, KuviasulauKput, nujaKarlauKpullo kernertamik, pagvisartaulaungilat nunaksoarmiunut, illanganele sorsulauKput Allanik. AnernersoaK Torngak erksigilauKpat, angakoillo una AnerneK idluiteK passilauKpat inuit okumaitoKorlaulerangatta.

Nelliuniptingne Inuit takanetut unuktut inovut iglovigangne sulle, inosingille ablatsangolerput. ablatsaunerille KaitsitsainarlungiIat idluartomik.

<u>ALLAT</u>. Inuit numangit pinagit, Amerika avanetoK numaKotigijaulauKpoK Allanut arvertartunut aulangitunullonet.

Allat Pueblo attolit inolauKput kidKartome panniktomelo anetome. IgloliorlauKput ujaraksoarnit KaKKaKsuit immalit Kangine. Iglune tamakkonane igloruseKadlarlauKpoK ananaget

igleKarlutik nangminermingnik. Iglosoane Pueblonelônêt, igleKarlauKpoK kallerêktunik ukkualo itterviojungnarlauKput majutekut iglemit atânẽtunik. UpkuaKarlaungileK iglemut siverlerpamut attânẽtomut, opaluktullo Kailauleraikpatta majutit ukkua amuartaujungnarlauKput, sersuktullo toKotaujungnarlauKput majerarKârutik karmangitigut. Nunane mâtune manniktune iglungita kannitangine Allat ukkua perortitsilauKput peekinik pannertitanginik seKKinerarme, kernemiglo maisemiglo, ukkungnangallo niakojalierlauKput. Angutit omajoKsiortesiangolauKput, arnangillo nuvilasôngolauKput annorànik, tulleruksaniglo, kippitsalierlutiglo, sâmiutalierlutiglo makkamit, sâmiutallo ukkua iggalauKpait iggavingne. Sâmiutat ukkua illangit kartopeletut nerKiksangita pijariaKortônerpangatitutilauKput. Kablunât pigiorlauKput Kernemik mamaktomik, kartopelenik, tobakimiglo Alanit.

Allat ukkua assingit U.S.A.mẽtut iglolierlauKput imnane, Kòksuillônêt naksangine, kanjonenêlônêt. Igluit ukkua itsaksoarme nappatitaulauKput, mânnalo sulle sujuksimavlutik takojaujungnarput illangane. inungillo unnunerpât inôlungilat, toKetausimavlutik unatarnerne ingmingnut, kennertunullônêt Spainemit.

Allat inôKattigêt arvertarsainarlauKtut, uvineKartut aupaluktamik attelit ômajoKsiorlauKput tuktuvaksoarnik, tuktuvanik, tuktuniglo Amerikakut avânẽtokut. TuppelierlauKput, annorâlierlauKpullo kissinginit sallumarsartautsiartunit, mingoartaujunit. OmajoKsiortut nessaKarlauKput sennajaumunik sullungnik nektoraliub ergarunganit, takominarpallailauKpullo, takominaipallailauKpullo annorânginne, erksinarlutik unatarnerme. Illagêt illangit perорtitsilauKput kernemik, tobakimiglo nokkarlauKpatta nane taimak akunêrtigijomik. Illagêt nelliata illuseKarlauKput, ômajoKsiorviKarlauKpullo nangmineríjanginik. Illangane illagêt illanarêlauKput unipKauseKadlarperle unatarnemik Allat ingergartuinartut akkorngane

Kablunât tikilerningine Allat illangit illanarnarlauKput, Kablunâlle ingergartilugit kanninginersamut ômajoKsiorvingnut, toKotsivlutik ômajunik, tingmianiglo, nakkatsivlutiglo nappârtunik nunaKotelioromavlutik, Allat illanârnarungnaikattarlauKput, aivanikattarlauKpullo Kablunânik, sorsungneKarlauKgerlo, aullo angijoK KovijaulauKpoK. Allat ikitlivalliatlauKput, Kablunâllo AllaKarungnainiarasugilaungmatta, nunaksoaK Allat inôvigijungnartangat piusermiktut tunilauKpat Allanut mânelo pagvisartaujungnarlungilat.

Allat ômajoKsiortut Labradoreme Montagnaiput, Naskapivullo Naskapit ômajoKsiorput sidjab Kôksoable George River atteliub akkorngangne, inôvlutik Labradoreme. Montagnait ômajoKsiorput Kanadame, illanganele tikivut Labradoremut ingergarningine.

Naskapit, Allat takokattartavut illisimanginersaupallaivut Allanit illûnainit. Manna ikkajortaugiaKadlarput Governmentemut. sivornganele tuktusiorlauKput, aklasierlauKpullo, mingeriasiorlauKpullo, inôvlutik tuppingne sennajausimajune tuktuit kissinginit, nunaksoarmêlauKpullo annorâKarlutik kissingnik tuktunit, tingmianillo sennajausimajunik. Sennautit ômajungniutingille sennajaujungnarlauKput kinatuinarmut, perkutigilauKtangille uniartaujungnarlauKput uniarab Kângane angutemut attautsemut aularomalaulerangatta nunamut nerKiksaKarnersaujomut. Illangane tuktuit sakkijârlaungilat taimaglo Allait kâlauKput angijomik. JareoKaujune tuktuit ikitlivalliasimavut allaillo unuktut, nerKiksaKarlugatik, annorâksaKarlugatiglo piujomik, toKosimavut, taipkualo kemmaktausimajut aklujôvut, kannimavullo, pilârtullo tâpkonunga issumanadlarput.

KAPITAL 3

NAGVARNERUB OKAUTIGIJAUNINGA

Vikingit Norsemanillônêt. Jare 999-1000 Kristusib inulerviata kingorngane.

Itsaksoarme, inuit ikkitutuinait attuarsijungnarlauKtilugit, aglajungnarlauKtilugillo, unipkausiliorlauKput takijunik, tamakkonanelo siverlingita piniarlaunguingit oKautigijaulauKput. Norway iniut unipkautsit taimaitut tailauKpait Sâganik, illangillo itsaksoarnit pivut tunijausimavluitik atâtamit ernermut, kingornganelo aglaktaulauKput attuartaujungnarKovlugit illûnainut. Unipkautsit tamakkoa illanginit iliniarpogut KanoK Kablunât siverlerpât tikilaungmangâtta Amerikamut.

Jarit 1000 ikagait mattoma siverngane, Norseman erksilaungitoK sumik, nâlalaungiterlo kinamik Erik Aupaluktak attelik, inôlauKpoK kikkertame Icelande attelingme, aularKejaulaurame Norwayimit piniarlunguninginut. Kingorngagelo aulariaKarlauKpoK kikkertamit. UtterungnarlaungilaK Norwayimût taimaimello anânagêt umiangalo tigulauKpait kajusilauKporlo ingergarlune paunga nerriuklune tikiniarame nunamut iglolicrvigijungnartanganut. TingergausijarlauKpoK tikerKârtinane nunab nutâb sidjanganut, nunalo una nagvarlauKtanga taivavut Greenlandemik. Mâne Erik arnangalo inôlauKput, assingillo KailauKput Icelandemit iglogasaillo nappatitaulauKput.

Lief. Erikib erninga, attâtangatut ilauKpoK, erksilugane sumik. TakojomadlarlauKpoK Norwayimik tussarnerilauKtanganik. JâreKarningane nâmaktunik aularKojaulauKpoK. Uttertilune GreenlandemutakkonaksoaKadlarlauKpoK, Liefelo tiktaulauKpoK apkotigijomajanganit, tikilauKporlo nunamut Greenlandib ungatânetomut mânelo wainelikait perorlauKput. Tingergausijarlune ununga avunargalaklune tikilaurivoK Greenlandemut piniarlaunguningillo oKautigilauKpait. Nukangata nuna una nutâk nagvarassuarlauKpâ, toKolauKporle uigarningalo kattititaulaurivoK. Angutinga nutâk Karsefni attelik ingergarlauKpoK nunamut Liefib Eriksonib takolauKtanganut. TakolauKpoK nunamik pânêtomik nagvarlaungilarle wainelikmanik nunamiglo ujaraktalingmik, nunalo una LabradoreopallailauKpoK.

Nuna una nâmagilaungilâ taimaimat ingergarlauKpoK sidjangagut aungarlune tikerKârtinane nunamut napârtolingmut, nunalo una Newfoundlandeojungnarlaukpok, ubvalônêt Kanadab illanganik. Nâmasilaungilak sulle takejomadlarlaurame nunamik wainelikeatalik perertoKartomik, kingornganelo pilauKpoK. Tamnalo anânagêllo nokkarlauKput wainelikeatalingme, akkuneungitomiglo, Nunalitokait, Allait immaKa, inuillo illangit issumaKarput Inuit illanârnarlaungilat, jarelo pingasut kingorngane Karsefni kittorngarêllo utterlauKput Greenlandemut.

UnipkauseK una kissiane oKauseKarpoK Amerika pivlugo. Jarelle 500it mattoma kingorngane, unipkautsit Norsemen pivlugit puigortaulerningine, Amerika nagvârtaulaurivoK Kolumbusemut.

Kristofer Kolumbus. Jare 1492

Kristofer Kolumbus inulerlauKpoK Genoame tessiujakseaK Mediteraneanib sidjangane, sailaulerlauKporlo nukkappiangoningane. IngergarlauKpoK kanningitepânut Afrikab sidjangagut, Icelandemullo, ImmaKa unipkautsit Wainelikeatalik pivlugo tussarlauKpait Erik Aupaluktab kinguvânginit.

Kolumbus inôtilugo, inuit oKarlerlauKput nunaksoavut angmalokitaungmat, sullele KaivalerassuartoKarlaungilaK nunaksoarangmalokitaungmat, sullele KaivalerassuartoKarlaungilaK nunaksoaramik. Kinesib Indillo nunangita pivianartolit inuit nagvâromatilauKpait apkotinik nutânik tapkonunga. Kolumbuselo ingergarlauKpoK unungaromavlune ingergarnekut paunga. Umiangit pingajua kissiane kollaKarlauKpoK — aipâgik umiatuinaulauKtilugik. KenaujaKarlaungilaK nangminerijanganik akkunertolauKporlo aulatiksaKsiKârtinane umianik, atteriaKartaminiglo, Spainemiut Attaningsanit tâpsomalo arnanganit. Jarit 500it mattoma sivorngane Kolumbus inungillo timuarlauKput kikkertanut atteKartisimajaptingnut mânna, Indit Pânêtunik. AnnoreKarlauKpoK nâmaktomik Atlantikikut, umiarlo attautseK asserortaulauKpoK, saillalle umiame

aipangane erksilerlauKput mallijungnailerlauKpullo. Tikingmatta nunamut Kristofer Kolumbus issumaKarlauKpoK tikisimagame Kinẽsemut. IglogasalierlauKpoK Hispaniola attelingmik, angutillo ikitut pigârtuksat kemmalauKpait uttertilune Europemut AttaneK arnangalo oKautijomavlugik nunamik nutãmik, allaglo makkuk nunaliktokaK neksarlauKpâk.

Utteromaningane okumaitolaungilaK umiaksilune, sailemiglo. IngergarlauKpoK sittomairtorlune Nunaksoarmut nutãmut, Kaujilaungilarlo tikivigilauKtanga Amerikaôngmat, Kinẽseôlaungimallo, Kathayolaungimallônẽt: Kontinente Amerika attelik, Imarbiksoarlo Pasifik ingmineK tikivigijomalauKtangatalo akkorngangnẽngmat sulle. IngergarlauKpoK Amerikab sidjangagut sôrlo nagvârlauKporlo kikkertanik unuktunik Indit Pãnẽtunetunik. KuviasungenarlauKpoK nagvârlaunginame iglogasaksoarnik, pivianartuniglo unanẽnasugijaujunik.

<u>Johannes Kabo</u>

Unipkautsit Kolumbus, piniarnerilauKtangillo siamarsarailauKput Europekut, sailallo assingita mallilauKpât paunga.

Johannesib Kabo, Italiamiub inôvlune Bristoleme Englandemẽtome Attanerub Johannese aivigilauKpâ ikajortaujomavlune tâpsomunga apkotiksaksioromaningane nunamut omunga. AularlauKpoK jarit ikitut Kolumbusib aularningata kingorngane avungagalâklune. TikilaungilaK Indit Pãnẽtunut, Newfoundlandible, Kanadablo sidjanganut, immaKalo Labrador takolauKpâ. UtterlauKpoK Englandemut, aularlaurivorlo ernine Sebastione attelik illagilugo. Ingergarnerme ômane Johannes toKolauKpoK, erningale ingergarlauKpoK sulle, nagvârlauKporlo nunaksoarmik Labradoremik, Newfoundlandlandemik, Kanadamiglo. Sebastione neksarlauKpoK inungnik pingasunik Attanermut, inuillo pingasut ukkua annorãKarlauKtut kissingnik, nerKetorlauKtut, attaneK inungillo naipertortilauKpait.

Kabo ingergartilune avunga, ItâliamioK Amerigo Vespuki tunitjiviolauKpoK umianik Portugalib Attaningamut, ingergarlauKperlo aunganersamut tikidlune Brizilimut Amerikamêtomut âne.

NautsertoriartorlauKtut akkorngane sivorliolauKpoK illinarlune nuna una Kolumbusib nagvarlauKtanga, KinêsenasugilauKtangalo. Kontinentib nutâb illagilaungmago, taimaglo nuna nutâk atteKartitaulauKpoK Amerigomik, uvlermelo OKautigivavut Amerikamik.

Pôpe, Gudingoalit angajeKâksoanga pitsartuneKadlarlauKpoK uvlune taipkonane, nunalle nagvartautainartut tunilauKpait Spainemut, Portugalemullo, jârinullo unuktut nautsertoriartortut orksilauKput Pope sinaungasarlugo, taimaimallo Amerika aivigilaungilât. Nelliuteme taipsemane Spainemiut, Portugalemiullo nagvarlauKput kikkertanik nautsertorlauKpullo nunamik nutâmik ominga.

Balboa

Balboa tikilauKpoK Amerikab ketterdlingamut, pissulauKporlo Amerikab aminersangagut tikidlune imarbiksoaK Pasifikumut. Kablunât akkorngane sivorliolauKpoK Amerika ikkârluge, taimailiorlauKporlo jarit twentit Kolumbusib tikivingata kingorngane.

Inuit pivianartôjut Unanêtut puigorlaungilait, mannalo KaujilauKput ImarbiksoaKarningamik Amerikab ungatâne issumaKarlauKpullo Kinêse tikivigijungnarmatsuk ingergarnerkut Kontinentib nutab taKâgut seKKingagullonêt.

Magellan

Magellan ingergarlauKpoK Spainemit Balboab takevigilauKtangata Pasifikimik kingornganegalâk, nagvarassuarlune aputemik Kinêsemut, ingergaralloariarKarlauKtilugolo jârit unuktutogallot nâvlugit, umiangitalo illangit assorortaugalloarlauKtilugit, inungillo unuktut toKolauralloartilugit, umiaK attautseK umiagilauKtanginit fivinit ingergarlauKpoK ânêtub (Amerikab) uivaksoangagut Indit Unanêtumut, Afrikablo uivaksoangagut utterlune Spainemut.

Taimaglo umiaK KaivalerlauKpoK nunaksoarmik. Sinaungajoverle Magellan toKolaungmat tikilugane Spainemut.

Kortez

Nunaksoarme taijaptingne Meksikomik, Spainemiut nagvârlauKput Allanik Aztet attelingnik, akluinersaujunik, illisimanersaujuniglo Allanit nagvârlauKtanginit kikkertane. SpainemioK Kortez attelik nunaliarlauKpoK Meksikome sutjaKarlune. Aztet sorsulauKpait unuktullo toKolauKpait, iglangillo assererlauKpait, perkutigijangillo aksârlauKpait.

NellautsivoK Aztet attuarutigiKaujavut assiane piungitolauKgmatta, idluitolaungmatta, tamannale perorlauKpoK sillaitoningimit, sinaungaverlo inoKattigêt taimak pijungnartigijut piniarlugviojuksaungmatta taimak angitigijomik.

de Sôte

Kortežib sâlaKarningata Meksikomiunik kingorngane galak SpainemioK assia de Sôte attelik timuarlauKpoK Floridame avungalauKperlo inôkattingit illagivlugit Mississippib neksanganut, Goldosiorlune, pivianartosiorlunelo, Allaille illnarnarlaungitut kissiane nagvârlauKpait. utteriaKarlauKpullo Indinut Pânêtunut.

NunangoaK takonârlauruk, takoniarpotillo Amerika KetterdleK Meksiko. Florida, U.S.A.ib taKa Mississippib pangane, Indillo Panetut anginermangit. Amerikablo anetub anginersanga Spainib nunaKotigilaungmagit, nelliuniptingnelo aglat, nunaKotigijaujungnairalloartilugit Spainemut, Spainemiut kinguvângit unuktopat inôvut nunane tapkonane.

Kartier

de Sôte ingergartiluge Mississippib naksangane, FrancemioK Kartier attelik nagvârlauKpoK apkotemik Newfoundlandib ungatâgortomik, sautserteriartorlauKperlo kôksoarme St. Lawrence attelingme, Francemiut assingit mallilauKpât iglogasaliorlauKpullo Kuibeke, Montrealelo attelingnik, iglogasangalaungilalle sôrle, nappatitau-

lauKpulle sappulutarijauvlutik Kablunânut Allanit illanarnarlungitunit.

Raleigh

Spainemiut ingergarungnailervingata âne kingorngane, Francemiulle ingergarlauKtilugit St. Lawrenceme, EnglandemioK Sir Walter Râleigh, ingergarlauKpoK sidjangagut U.S.A.ib illangagut numale una atserarlauKpâ Albion nutâmik ubvalonet England Nutâmik. Numame omane tobâki nagvarlauKpa, oKautjauvogullo ~~unipkautsemik ijornartomik tobaki pivlugo.) Kivgangita illangata~~ unipkautsemik ijornartomik tobaki pivlugo. Kivgangita illangata nagvarlauKpâ suporusijartilugo, issumaKarlunelo Raleigh ikkisimangmat, ikkomarlo una kammigomavlugo egitsivigivâ immingmik kattangmit.

Nelliutome tamattomane Mingerianiat unuktut Englandemit Francemille inôlauKput Newfoundlandeme. Newfoundlandib nagvartauningagnit Kabômut tigujauningamut Sir Humfrey Gilbertemut Attanipta attingane jâreolauKpoK 100inik, taipsomanemille Englandib numaKotigisimava.

APKOTE AVANETOK PAUNGARTOK

SpainemioK Magellan nagvaralloarsimatilugo apkotemik Amerikab seKKingagut âne, kina nagvarlaungilaK apkotemik taKâgut. Davis, Frobisher, Hudson, Baffin, Franklinelo apkosinesiorassuarlauKput tagvuna, utteriaKarlauKpulle illangillo toKolauKput okumaitokôrKârlutik. Hudson inungillo tingergausijarlauKput Labraderib sidjangagut Kangerlluksoarmut Hudson attelingmut, mânelo okkêlauKput sikkome. Angutit Kuviasulaungilat angergaromalauKpullo, aujamelo Hudson illilauKpât umiakullungme utterlauKpullo Englandemut. Franklintauk toKolauKpoK avane, inuille ununerpat okperlauKput apkoteKarlaungimat Amerikab taKâgut. Nautsertoriartortut, kenneriartortut apkotemik Amerikab

taKâgut unuktut ingergarlauKput Labradorib sidjangagut, attauserlo Kaptain Kook, sidjangoaliorlauKpoK sivorlerpâmik Labradoremik. IngergarlauKpoK sidjangagut Ajokertuijut Moravian attelit tikivingita Labradoremut kingorngane.

Nelliutub tamattoma sivornganegalâk, DenmarkemioK, Bering attelik nautsertoriartorsimavoK Asiab tâKane, tamnalo ingergarlauKpoK ikkerasakut Russiab Amerikablo akkorngangnêtokut. ImaksoaK una atteKarpoK Ikkerasak Bering, manna. Rusiab Alaska nunaKotigilauKpâ akkunêrtomik, Russiamiut unuktut inôvigilaungmatsuk, sulleaKarvigivlugolo. Ikkerasab Bering nagvartauninganut KaujautitaulauKpoK Amerika Asialo attauseolaungimannik, Amerikale aviktaungmat Asiamit Ikkerasangmut Bering attelingmut. Jâre 1900ib Kannitangane, jarit 400it Magellanib nagvarningata Apkotemik ânêtomik paungârtomik kingorngane -- nautsertoriartortoK Amundsen attelik, kingorngane PoleliarlauKtoK ânêtomut, nagvarlauKpoK apkotemik Amerikab taKâgôrtomik Imarbiksoakut Arktikikut Imarbiksoarmut Pasifikemut. IngergarlauKpoK jârit pingasut nâvlugit. Nelliutome tamattomane H.B.C.ib umiaksoangita adjarsijut niuverniaraksanik niuvervinginut, Inuit akkorngânêtunut, avanêtunut apkote una attortat, omajullo kissingit, assialo Kaipait utterningine.

KAPITAL 4

IGLOGASALIORNERUB, NUNAKOTELIORNERUBLO OKAUTIGIJAUNINGA

Nuna una angijoKsôjoK, Atlantikib ungatânêtoK, Kontinentitut Europetut, Nunamêtotut Nutaungitome ipoK, itjeKarlune taKâne (Norwayitut, Swedenetut, Finlandetullo) ZoneKarporlo nâmatuinartomik. (Englandetut, Fransetut, Hollandetullo, Germanitut, Spainetut Portugaletullo) Kitterngarêllo unuktut KairKolauKpait sôrlo perkutigijangit tigulugit igloliorlugillo nutanik Amerikab taKane Nunalit nagvârlerangata nunamik nutamik, nuna tamna nunaKotigivat nunalillo Europemêtut unuktugallait nautsertoriartorlaungmatta

Nuname Nutâme nunaKoteKarlauKput Kontinentib illangane.

Spainemiut, Portugalemiullo (Kolumbusekut, Amerigolo Vespukkikut) nagvâriarteKarlutik ame nunaKoteKaromalauKput Kontinentime Nutâme, Kabo nunaKoteKaromavlune Newfoundlandemik, Labradoremiglo avanêtumgnik Englandemut. Kingorngane Englishit Drakekut, ingergarlauKput Amerikab sidjangagut unane (mânna U.S.A.). Raleighib (Englandemiob) nuna una atserarlauKpâ Englande Nutâk. Fransemiut ingergarlauKput St. Lawrensekut tessiertauvlutik Kartierimut siamarvallialauKpullo, Hollandemiut nunakulluKoteKartilutik New Yorkib innevigijanganik mânna. Sweden nunakulluKoteKarlauKpoK Delaware attelingmik.

TikkilauKtut Amerikamut inôsingit tikitainarningine allagaiginassuarlavut. Sennagutit igloliornermut, nerKiksallo anikitomut, Karngautillo perorsêvinginut, ômajullo nerKiksamut KailauKpait, sulle okumaitokôrlauKput. KaitsijungnarlauKput pijariakortonerpânik kissiane inoserlo okumaitôlauKpoK kollarnarlungilaK. Illangit kannimalerlauKput, illangillo opaktortaukattarlauKput Allanut illanârnangitunut, nâmasilaungitunut tikitunik tujormianik. NunaKotesiortut illangita nunaliktokait idluitullivigilauKpait, tamattomalo inôseK piunginersautilauKpâ okumainersautilauKpâlo. Illangane nunaKotesiortut aivanilauKput ingminguiglonêt. Kingorngane Englishit Frenchillo sorsukattarlauKput ingminguik, sâlaKarlauKtublo nunat nutât tigulauKpait ômigijiminit.

SPAINEMIUT, PORTUGALEMIULLO ANE

Attuarsisimavogut KanoK Pope, Gudingoalit angajoKângata nunat nagvartaulauKtut Kolumbusemut, Vespukkimulle avilaungmangâgit Spainemut Portugalemullo. Pope tiktaliorlauKpoK nunangoarme, OKarlune Portugalemiut nunaKoteKarungnarlaungmatta tiktab oma sennerangane, Spainemiullo nunaKoteKartilugit sennerangata aipangane. KaujimajoKarlungilaK taipsomane Spaine tunitjivio-

laungmangât anginersamik Portugalemit. Inuit unuktut Spainemit inôriartorlauKput Indine Pānētune. Sutjat tessiortaujut Kortezemut aiKojaulauKput Amerikab kettidlinganut mânelo Allat Aztetit sâlagijaulauKput taimaglo Meksiko Spainib nunagilauKpâ. Floridatauk tigulauKpât, nunanelo ukkunane Spainemiut igloliorlauKput, perortitsilerlauKpullo oranginik, lemoniniglo pilauramiktut nunamingne, goldesiorlauKpullo silberelo, tamannalo illiniarlauKpat Aztetinit. Golde, silbere, tippitsiariksaut, sapangallo pivianartut âtaulauKput nunaksoarmit Nutamit Spainemiunut. Spainemiut akluilerlauKput. Allait unuktut tigulauKpait sulleKolauKpallo angijomik. Kernertattauk Afrikamiut pissiarilauKpait umiaksoatigut, ukkuatauk sulletilauKpait angijomik, piniarlugvigikattarlauKlugit. PissiarilauKpaillo aulailugillo kingmititut.

ENGLISHIT HOLLANDILLO. Spainemiut akluiningit nagvarsimajangit nunaKotigijangine pijomatullidlarlauKpait, illangillo aksarlauKpat Spainemiut umiaksoanginit goldelingnit ingergarningine Spainemut. Aksarniktut, pijomatullijullo -- angutit Draketut, Hawkinsetullo -- neksarkattarlauKput kernertanik Afrikamit ukkuallo ivaloKsajaKoteKarvingne, mamaksautesajaKoteKarvingnelo KaujijaulauKpoK NiuverniarneK Kippalojunik, piKojaulauKporlo jarinut unuktunut piKojaujungnaiKartinago perKojanut.

Jārit 100it Spainemiut Indit PānêtunemētainarningitaMeksikomelo kingorngane, nunalit Europemetut âssingit nunaKotesiorlauKput Nunaksoarme Nutame. Raleigh iglogasaliorassuarsimavoK sidjame unanêtome, unalo atserarlauKpa Virginiamik Englishit Attaninga (ArnaK) Elisabet uigasôlauKtoK (virgin(uigasó)ealauKtoK) nertoromavlugo. Sinaungamēgle inuit iglogasangnêtut opaktortaulauKput Allanut, unuktullo toKolauKput, assingillo utterlauKput Englandemut. Englishille ôktorlaurivut nunalo Virginia attelik pilerlauKpoK. Spainemiut ânêtut perortitsitilutik Oranginik,

mamaksautemik, ivaluksajamiglo, Englishit perortitsilauKput tobakimik attortaudlarlauKtomik Allanut. Mattoma sivorngane tobaki Kaujijaulaungilak Englandeme angijorle pijomajausarailauK-poK tobakilo angijoK âtaulauKpoK Atlantikikut umiaksoatigut Englandemut. Virginiamiut niuverlauKput kippalôjunik taimaglo akluilerlauKput.

Virginia angilivallialertiluge, Englishit ununersat ikarlauK-put Atlantikimik, Frenchillo iglogasaksoaliorlauKput Port Royalemik Akadiame (Nova Scotiame) Virginiab taKâne, KaivalerlauKpullo Newfoundlandemik umiaksoatigut sennavlutik Kuibekemik Kanadame. Nautsertoriartut Fransemit, Champlainetut, ingergarlauKput kaningingersamut Amerikab avanêtub illuane. Niuverniartit, ajokertuijullo tillijaulauKput Fransemit sulleKojauvlutik Allait akkorngane. Allaillo ukkua illangit allanarnarlerlauKput okpilerlauKpullo sôrle Gûdingoalit okpermatta. Champlain ingergarlauKpoK Tessersuit sidjangitigut, Frenchillo itterlauKput Mississippib naksanganut.

OGANIAT NEWFOUNDLANDEMIUT

Ogat taimak unuktigijut Newfoundlandib Labradoriblo senniane nagvartauningata, mingeriat Portugalemit, Fransemit, Englandemillo nussulauKpait, uvlunele taipkonane oganiat sullelauKput aujane kissiane pipseâluliorKârlutiglo pannertut âlauKpait nunamingnut aulaijomavlugit. Uvlune taipkonane pipseâluit akkeKarnersaulauK-put uvlormemit, oganiallo, niuverniartillo Englandemêtut aklui-lerlauKput, pitsartuneKadlarlauKpullo. Niuverniartit erksilauKput inuit oganiarviksat piunerpât tigunajarmattigik iglogasaliorpatta inojomavlutik Newfoundlandeme. Taimaimat Niuverniartit inuit inojomalauKtut Newfoundlandeme agvâarassuarlauKpait. Oganiat uttingilaulerangatta okiormut niuvertit pitsartuningat attor-lauKpât, oKarlutik inojuksaungmatta mailit fivit sidjamit

ogasiorungnarKonagit. Sullele oganiat agviartaulaungilat sôrlo takolârapta.

PILGRIM FATHERIT (Numasiorlaukutut Amerikame ingergarlutik tagvunga umiaksoakullungme Mayflower attelingme)

Nelliutome taipsomame Englandemiut aivanilauKput ingmingnut. Gûdingoalikadlarlaukpok oKartunik okpersiarlauramik, nertersiarlauramiglo Gûdemik, perKojalle sennajaulauKput ProtestanteKarungnaiKovlugo.

Angerlaungitut (Protestantit) nâlelaungipatta parungnanairsertaulauKput pisiarlugviolauKpulle. Puritanit (inôtsiaromalauKtut Gûdemut) ukkua, taimak Protestantit atsorartaulauKput, inôtsiaromalaungmatta; tussarsimalauKput nunaKarmat nutâmik Virginia attelingmik, illangille kajusiKattigêlauKput aivigivlugo Gûde nertoromavlugo ullapirsaume pijungnarKovlugit. Angutit ukkua KaujijaulauKput Pilgrim Fatherinik, ingergarlauKpullo Plymaotemit Englandemêtomit umiaksoakullungme Mayflower attelingme jarit 300it mattoma sivorngane. PaungarlauKput Virginiamut savitaulauKpulle avungagallâmik tikilauKpullo Uivangmut OgaK attelingmut Amerikame, Newfoundlandib Virginiable akkorngangnêtomut, Francis Drakib ingergarvigilauKtangaṇut umiakut jârit unuktugallait taipsoma sivorngane, atteKartilauKtanganullo Englande Nutâmik.

Mâne iglogasalioriauKput Plymaote Nutâk attelingmik, nunaKotelo Massachussetts perorlauKpoK iglogasangne ukkunane angilivalliavlune tikitoKarlerangat okpertunik, tâpkotitunak. Sivorlerme inôsingit okumaitôlauKput nuna ujaraKadlarlaungmat, itjeKarnersaulaungmallo Virginiamit. KaitsisimalauKput ômajoKotemingnik, sukkaitôvlutiglo omajoKoteKarviliorlauKput, perortitsilauKpullo tuktuvaKotinik, sauKaniglo. SennaugaksaK barlelo, oatsello, assialo perortitaulauKput nangminermingnut. NunaKotesoaKarlaungilat ânêtutitut, taimaglo kippalôjoKariaKarlaungilat. SullepâlauKput, KuviasulauK-

pullo kattimaviliorungnarlauKtilugit, kattimaviliarungnarlauKtilugillo.

Protestantit unuktut puritanit mallilauKpait Englandemut Nutâmut Amerikamêtemut. Konnektikut, Rhode Islandelo pererlauKput taimak. Kaukerit tessiortauvlutik Pennemut sennalauKput Pennsylvaniamik jârillo twentyit ikkinersat Pilgrim Fatherit tikilaungningita kingorngane iglogasaksoaKarlauKpoK sixinik Englandeme Nutâme. Anêrnersak sullo Virginiab senniane Gûdingoalît iglogasaksoaliorlauKput Maryland attelingmik. Karolina atserartaulauKpoK Attanermut Charlesemut Englandib attaninanut (Karolus Latineêvok Charlesemut). Iglogasaksuit ukkua Englandiblo Nutâb akkorngangne Hollandemiut iglogasaksoaliorlauKput Amsterdam Nutâk attelingmik. Englishit Hollandillo unatarlauKput soraiminganelo Hollandemiut nunaKotigijangat tunigiaKarlauKpât Englandemut attingalo ablatsangertitaulauKpoK Amsterdamemit Nutâk Yorkemut Nutâk (New York)

Taimak nuna sidjanêtoK Appalakianit Atlantikiblo akkornganganêtoK, Floridab taKânit Nova Scotiablo seKKinganut nunaKotigilauKpoK, iglogasailiorvigijaulauKporlo Englishinut.

ENGLISHIT INDINE PANETUNE

PijoKarlauKporle assianik Englishit sulleaKarlauKtilugit nuname oKautigiKaujaptingne. Kikkertat illangit Indit Panetune tigujaulauKput Englishinut. Englishit tikilauKput kikkertamut Barbadoes attelingmut, kikkertakullungnullo assianut. Kikkertak anginersaK akluinersarlo Jamaika tigulauKpât Spainemut, kingorngangelo Bermuda, Bahamalo tigulauKpakit.

Kikkertat ukkua pijariaKortôdlarlerlauKput Englishinut kôngoak Panama attelik sennajauningane Amerikab aminersangagut. Amerikab kettidlingane. KôngoaK una kôngojarlauKpoK. AttertaujungnarlauKpoK umiaksoarnut ingergaromajunut Atlantikikut Atlantikimillo Pasifikemut, ingergariaKarungnairlauKpullo Amerikab Uivaksoangagut âne. Umiaksuit ingergarungnangilat issoKangitemut

nerKiksaKarlugatik, immeKarlugatik, aumâluKarlugatiglo. UmiaksoaK tikingmat Atlantikib ungatânut taimaitesioriaKarpoK nane aularKârane Pasifikikut. Kikkertat ukkua umiaksuit apkotingineput taimaitosiorviksiangelauKpullo.

FRENCHIT NUNAKOTIGIJANGIT SIVORLERPAT

Attuarsisimagêpogut KanoK Frenchit Kuibekeliorlaungmangâtta, Kanorlo ingergarlaungmangâtta nunaksoarmut St. Lawrenceokut, iglogasaliorlutik Kanddame, nautsertoriartorlutiglo Tessersoanik, Mississippiblo neksanganik. NunaksoaK una tigulauKpât Fransemut. NunaksoaK Mississippib Kangianêtok atteKarlauKpoK Louisianamik Fransemiut Attaningata attinganut. Iglogasait Orleans Nutâk ânêtoK atteKartitaulauKpoK taimak OrleanseKarlaungmat Franseme. Louisianab illangata anginersanga nunatuinaulauKpoK, Allait ingergarvigilauKtanginik, iglogasaKarlaungilarlo Frenchit Kanadmêtut avane, Orleanselo Nutak MississippimetoK âne assinginik. Frenchit iglogasaksuit ukkua uigorassuarlauKpait igloKsoarnut sutjatalingnut, Englishit tâpkoa Imarbiksublo akkorngangnetut anititsomavlugit Amerikamit avanetomit. Sutjat unuktut Frenchit opaktoriartorlauKput Englishinik, iglogasaillo illangit assorortaulauKput, Englandemiulle Nutâk sorsutsiarlauKput tigusilauKpullo iglogasangnik Acadiamêtunik, attingalo ablatsangortitaulauKpoK Novia Scotiamut unalo tukkeKarpoK imâk Scotland Nûtak. Englishit Kuibek Kanddalo tigunassuarlauKpait Frenchinit ajorlauKpullo.

HUDSONS BAY COMPANY

Englishit nunaKarlauKput Kanadab taKâne. Englishillo Frenchillo unatartigèngningata sivornganegalak Hudson's Bay Company pilerlauKpoK. Company una niuverniarteKattigengolauKput angajoKâKarlutik Prince Rupertemik Englandemiomik, niuverniarKojaulauKpullo kissingnut Allanut Amerikab avanêtunuk, imâk Frenchit KanadaKotigigijangata taKâne. Hudson's Bay Companit nunangit atteKarlauKput, North West Terretorinik, Hudson's Bayiblo,

Hdusonib toKolauvingata, kennoriartortilugo apkotemik avanêtomik paungârtômiglo, kanitanganêlauKput. Frenchit Englishit Kanadab taKânêningit Kuviagilaungilât, taimaglo Frenchit Englishillo sorsutigêlaurivut.

UNATARNEK JARINUT SEVENINUT

UnatarneK Frenchinut pilauKpoK jârit sevenit nâvlugit. Tamattomane nunaKoteKarlauKpoK thirteeninik sidjano Englishillo ununersaulauKput Frenchinit. Sullele Frenchit sutjaKarlauKput piunersanik. IkajortauneKsiorlauKput Allait illanginit, taimaglo unatarneK akunêrtôlauKpoK, piungitôlauKporlo Nunaksoarme Nutâme, Nunaksoarmelo Nutaungitome. Frenchit ingergarlauKput Newfoundland ekut iglogasait Englishit ikkilugit, inungillo toKolugit. Akunêrtomik Englishit sâlagijauniarKôrlauKput pitsiarlauKpullo. Angutit unuktut aularlauKput nunakotit Thirteeninit Frenchit sorsugomavlugit taimaglo Englishit sâlaKarlauKput. General Wolfe sutjangillo majorarlauKput immanik Kuibekemêtunik unnuangortilugo Frenchillo suingartauvlutik sâlagijaulauKput, Englishillo Kuibeke tigulauKpât. Unatarnerub ôma nâlerningane Frenchit nunaKotigijatik Kanadamêtut tunilauKpait Englandemut, angerlauKpullo nunaKotesiorniangînermingnik Newfoundlandeme, Nova Scotiamelo oganiarKojaulauKpulle Newfoundlandib sidjangata seKKinganetub senniane. Sulle, Frenchitôtut unuktut inôvut Kanadame -- Kuibekeme piluartomik.

Takonarniaruvit nunangoamik, takoniarpotit Englandib Kanâda, Labrador, Newfoundland, nunaKotillo thirteenit Amerikametut, Indillo Pânêtut illangit nunagilaungmagit. Spainib Florida, Meksiko, Amerika KettedleK, Indillo Pânêtut anginersaujut nunagilauKpait. Mânna France LouisianaKarlauKput, Hollandelo kikkertakulluit ikkitut Indine Pânêtune nunagilauKpait.

AMERIKAB UNATARNINGA AVIGOMAVLUGO ENGLANDIMIT

Inuit taipkoa Amerikamêtut Kanadamêtullo KuviasugajarlauKput agviartaulaungipatta Attanermut George 2imut. UnatarneK French-inut akketujôpâlauKpoK Englandemut AkkelegiaKarlauKporlo. England issumaKarlauKpoK inuit igloKartut Amerikame ikajortuksaungmatta, immaKalo pinajarlauKput, apperijaulaungilalle, akkelêKojaulauK-pulle dutikut Kanotuinak, dutillo ukkua illangat TêimêlauKpoK. TêtoriaKarlauKput, perortijungnarlaungilâllo. TesioriaKarlauKput Englandekut akkelelauKpullo Englandemut mannale akkelêKojaulauKput anginersamik poundenut illunainut. Amerikamiut ningarlerlauKput. SorsulauKput unatarnerme, ikajorajarlauKpullo akkelerlugo, dutille Kuviagilaungilât. Uvlorme attautserme umiaksoaK teilingmik tikilauKpoK Bostonemut, inuillo ancorâKarlutik Allatitut tê una egilauKpat umiakovingmut. Tamattoma Englishit ningartilauKpait dutille perlaungilât KajusilauKpulle Amerikamiut pidlarlugit. Amerikâmiut KajusiKattigêlauKput Englishit sorsulugit, sâlaKar-lauKpullo Bunker Hillime, Bostonib senuianêtome. Unatarnerub ôma kingorngane. Amerikamiut oKarlauKput Englandib Attaninga Attaneri-jomalaungimatsuk, mannamillo taijaujomalaungilat Englishinik, Amerikamiunigle. Tamanna taijaulauKpoK Amerikab Unatarninga avigomavlugo Englandemit. Englishit sorsugomalauKpait sulle, Amerikamiulle ikajortaulauKput nunaKoteKartunut assianut Englishillo salagijaulauKput ullapirsauteKarlerlauKporlo. NunaKotit ukkua thirteenit atserarlauKput United States of Amerika, saimateKarlauK-pullo nangminerijamingnik uvlorialingnik thirteeninik, attauseK nunaKotenut illûnainut. EnglishiojungnailorlauKput, Governmente-KarlauKpullo annerijaujunik ingmingnut.

Amerikamiut nuna, sidjab Kôksûblo Mississippib akkorngangnêtoK nunagilauKpât, kingorngane lo Kalifornia, Florida, Meksikoblo illanga pissiarilauKpait Spainemit, Louisianalo Francemit.

UNATARNEK INGMINGNUT AMERIKAME

Mississippib natornangane kippaluit kernertat sulleKojaulauKput ivaluksajaKoteKarvingne, sidjamelo sulleaKarlauKput tobakiKoteKarvingne, Kablunâllo ânêtut nunaKoteKarlauKtut akluilerlauKput. Pilgrim Fatherit kinguvângita, Protestantelo assingita avanêtut kippaluKarneK piungitônasugilauKpât, kernertallo piulijomaLauKpait aularKojomavlugit kippalônermit, issumaKarlutik kernertat Kakkortallo adsegêngmatta. NunaKoteKartut kippaluit aularKolauKpattigik kenaujak akkelêrlauKtangit kippalôjunik assionajarlauKpat, ammalo sulle akkelêgiaKarajarput sullijunik, kippaluit pijanginik sunaungitomut.

AivaningneK una perorlauKpoK avanêtullo sorsulauKput kippaluKartunik ânêtunik. Jârit sittamat navlugit unatarlauKput tamattomunga ânemiullo sâlagijaulauKput kippaluille piulijaulauKput kippalônermit. OkumaitôvoK okperluta tamanna pilaungmat jârit 100it ikkinersangine mattoma sivorngane. TessiorlauKtoK illitarijautsiarlauKtorlo unatarneme omane atteKarlauKpoK Abraha Lincolnimik, nellitomelo tamattomane Amerikamiut angute-onasugivât sullitsiarlauKtomik.

Amerikamiut ânêtut, Englishillo Kanadamêtut siamarvallialauKput paunga Allait nunangitigut tikkerKârtinagit Pasifikemut nelliutomelo tamattomane Kanada, Nova Scotia, Newfoundland, Labradorelo, Britain illagivait. Kanadab seKKingane United StâtemêKarpoK ukkunungalo Alaska pissiarijaulauKtoK Russiamit illauvoK. Amerikab Alaska pissiarilauKpât jârit 100it ikkinersangine mattoma sivorngane. Meksiko Spainib nunagilauKtanga akunêrtomik, sorsulauKpoK Spainemik salaKarlune U.S.A.itullo avilauKpoK Spainemit.

KAPITAL 5

LABRADOR NEWFOUNDLANDELO

NAUTSERTORIARTUT SIVORLERPAT

Takosimavogut KanoK Inuit, allaillo inôsingit, iglungillo ablatsângortitaudlarsimangmangâtta, Kablunât tikkininginut, nunaKotesiortainarninginulle Kontinentemut Nutamut. Avane ablatsauneK una takojaunarpâlaungilaK, nunaliktokaillo unnunersauvut Kablunângajunit, Kablunât silla ônarnersaK ânêtoK Kuviaginersaringmatsuk. Sullele ablatsauneKarsimavoK nunaptingne Labradoreme.

Vikingita, Norsemenillonêt tikiningit puigortausimalauKpoK akunêrtomik nautsertoriarlorlauKtut Newfoundland, Labradorelo nagvârlaungmattikik jârit 400it mattoma sivorngane. Taipsomane Allait, Inuillo inôlauKput tuppingne sennajausimajune kissingnit, aipajotorlauKpullo. Korte Realib Allait neksarlauKpait Europemut. Sebastionelo Kabo siverliopallailauKpoK neksarlauKtut Inungnik Englandemut akkorngane. Kingorngane Frobisherib nautsertortullo assingita Inuit neksarlauKpait Europemut.

AJOKERTUIJUT MORAVIAT

Allait, Inuillo, nellojut, annorâKartut kissingnik, illuseKarlauKtullo pijominaitunik, OKautigijaudlarlauKput okpertut akkorngane, angutillo arnaillo kajusilauKput ingergaromavlutik Labradoremut Kristuse oKautigijomavlugo nellojunut taipkonunga.

Moravian Missionarit ukkua okumaitokôrkattarlauKput. Illangita Allait Amerikametut oKâlagiartorvigilauKpait sullitsiarlutik. Illangit LabradoreliarlauKput jârit ikkitut kingorngane. Sivorlerme Inuit illanarnarlaungilat. Imaka issumaKarlauKput Kablunât tigugiartorlaungmattigik, adjaromavlugit nunamingnit -- -- Kabjimangilagut -- Kaujimavogulle KailauKtut sivorlerpâme illangit toKotaulaungmatta. Moraviat pijungnailerlaungilat,

KaitsilauKpulle ajokertuijomik sullelauKtomik Karaaleme, inuktôrungnarlauKtomik -- unalo atteKarlauKpoK Jens Haven. Manna Inuit tukkesilerlauKput angutit ukkua ikajoriarterlaungmatigik, idluitullijomanatik inungnut, Inuillo ajokertuijut LabradoremèKojomelauKpait.

IglolierKâratik, Moraviat nunasierlauKput Englandib Governmentinganit, pitsartuneKaromavlutik Inuit saputilugit niuverniartunit, eganianille. IglolierlauKput Naineme, OKame, Hopedaleme, Ramahme, Zoareme.KIllinerme, Makkovingmelo.

Ajokertuijut illiniarlauKput inuktôtomik, Inuit illiniartitsomavlugit Kristusib naglingningamik. Kanuimajut áKinassuarlauKpait aklujulle, ajoksartulle kammagilaukpait, Inuillo tettegilerlauKpait tukkesivlugillo. AngakonûrungnailerlauKput, tâpkûs erksitinassuarlaungmatigik Torngamik, ailauKpulle ajokertuijunut OKauseKartunut Kristusemik, taimaglo ikajortaulauKput puigoromaningine erksinermik okpernermiglo nutaungitomik. Inuit iglolierlauKput ajokertuijut iglungita sonniane, assinèkattaralloarlauKtilugille akkunêrtomik utterkattarlauKput.

NIUVERNIARNEK

NerKiksak, annorâllo KaitaukattarlauKput ajokertuijunut, arnanginulle umiaksoakut attausiarlune jârit tamât, ukkualo Kaitaujut illangit niuvgutiksaulauKput ômajut kissinginut, taimaglo Inuit illiniarlauKput niuverniarnermik. Ôganiat KailauKput Labradoremut taipsomane. Newfoundlandemiut ôgangit neksarlauKpait Newfoundlandemut pannertauninginut. Ôganiat ukkua akkorngane uiveriklerteKarlauKpoK Inungnik, illiniartitsijoKarlauKporlo illuselungnernik Inungnut.

Niuverniartit KailerlauKput Labradoremut, Inuillo uiverikattar-

lauKpait, Missiònillo Inuit saputijomavlugit uiveriklernermit tamattomangat, niuverniarlauKput anginersamik, mannamillo pissia-ksaKarlauKpoK imaitunik:- Merkutit, kippitsat, alliktisajat, kukkiutit, sennagutillo, tamakkoalo akkeKarlauKput nâmatuinartomik. Mission akkêlertaujomavlune nâmaktomik niuverniarneK akkelermavlugo.

KABLUNANGAJUT SIVORLIOJUT OKUMAININGIT

Anêrnersak seKKiniptingne, niuverniartit niuvervilliorlauKput, niuverniartillo ukkua Kaujijaunersaujok atteKarlauKpoK Kartwright-emik. Nellutome taipsomane ogaliat unuktut Europemit KailauKput Newfoundlandemut aujane, ukkuallo illangit utterlauKput ogakar-lutik unuktunik. Oganialle ukkua illunaita utterlaungilat, illang-it iglolierlauKput Newfoundlandeme, ukkualo Kaikattartullo aivanikattarlauKput. Taimaglotauk Labradoreme seKKiniptingne aivaningneKadlarlauKpoK oganiat ukkua akkorngane. Newfoundlandib Angajokânga atteKarlauKtoK Sir Hugh Palliser, Labradoreliarsima-lauKpoK, takolauKporlo pijoKarlauKtunik tamakkoninga, taimaimat Fort (igluit sutjatalit) nappatitaulauKpoK Kablunângajut sapputi-jauninginut. NewfoundlandemiolauKtut taipsomane FrenchiolauKput, Englishillo Francillo Englandillo unatartigêlermatta, inôKattigi-jangit Kanadamêtut Newfoundlandemêtullo aivanilauKput, unatar-lutik Kanadame. Frenchit kukkiuteKarlutik Englishit unuktut toKo-lauKpait, iglungillo ikkilauKpait. Englishit Frenchit anitin-assuarlauKpait Newfoundlandemit. Frenchit tikilauKput Labradore-mut FrencheKarvingmut, EnglishiKarvingmullo igluillo umiallo asserorlauKpait.

Unatarnerub ôma nâningane Amerikamiut unatarlauKput avigomav-lutik Englandemit, taipsomanelo Amerikamiut umiaksoangit Kaikattar-lauKput Labradoremut igluit, umiallo asserorlugit. Kartwrighte assiojikattarlauKpoK umiaminik taimak sunaKarungnaikassâklune utteriaKarlauKpoK Englandemut.

NIUVERNIARNEK LABRADOREME

OganiarneK sulleaksaulaungmat pijariaKortonerpaujomik uvlune taipkonane, Labradoremiullo ingergarungnarlaungmatta imakut kissiane, igluit sennajaulauKput sidjame Inuit (Eskimôt) inôvigijangine. Allait inôlauKput nunaksoarme, illanârnarlaungilallo inungnut. InôlauKput sivorlingititut nerrilutik tuktunik, erkalungniglo. Ovatsiarole illiniarlauKput niuverniarnarmik Hudson's Bay Companylo niuvervilliorlauKput UkkuseKsalingme (Davis Inlet) niuverniaromavlutik Allanut. Kingorngane Hudson's Bay Company niuverniarneK tigulauKpât Moravian Missioninit. Company ômajut kissingit pijomaluarlauKpait puijesiorlauKput, ôganiarlutiglo. OganiarneK pijariaKortonerpauvoK Inungnut. Newfoundlandemiut puijesiorkattarlauKput jârit tamât tamattomungalo immaKa, puijeKarungnaipoK sivorngane tut. KissiKarungnailerlaungmat, puijevinerletauk sivornganetut, nunaliktokait tessiortaulauKput nerKiksaksiornermut, annorâksaksiornermullo Kablunânit, taimaglo akkerartorungnangilat kanimasermik sivorlingititut.

Jâreme 1942ime ajoksartut ukkua kammagijaulerlauKput Newfoundlandib Governmentinganut, unatarneKaralloartilugolo, Labradoremiut ikajortaudlarput, nelliutorlo piunersak KailartoK Labradoremiunut nerriugijungnarpavut.

ANIASIORTE GRENFELL. Moravian Mission (Kattangutigêt) sulletilugit avane, Aniasiorte Grenfell ânêtut Labradoreme kammagilauKpait. SullitsiarlauKpoK, âniasiuvilliorlauKporlo, illiniarvillo, illiarsuvillo, kingornganelo atteKartitaulauKpoK Sir Wilfred Grenfell, Attaniptingnut.

LABRADOR UVLUNE TAMAKKONANE

Labradorib sidjanga, nunangalo sidjamit tigujaulauKpoK Englandemut. Illangane Kanadab pigilauKpâ, illanganelo Englandib pigilauKpâ. Jâreme 1809 me tunijaulauKpoK Newfoundland Governmentinganut, kiglingale sulle oKautigijaukattarlauKpoK.

Jàreme 1927eme Kigle una aKiktaulauKpoK nunalo Atlantikimit kakkaksoarnut tunijaulauKpoK Newfoundlandemut, taimaglo Labrador attortavut uvlune tamakkonane anginersautitaulauKpoK.

KAPITAL 6

GOVERNMENT (AULATSINEK)

Uvlune sivorline angajoKàK inôKattigêne nane aulatsilauKpoK inôKatimingnik, taimaglo Allane. Tapsoma inôKatingit oKautilauKpait KanoK Piniartuksaungmangâtta Kangalo, nâlelaungitullo pidlarlauKpait. Tamakkus ablatsângortitausimavut, mannalo perKojat sennajauvut Governmentmut, inungnullo. Inuit, Allait, Kablunâllo perKojat sennajaujut inungnut illûnainut nâlegiaKarpait. Sivorngane ajokertuijut inuit oKautilauKpait perKojanik. Manna Rangerit tillijausimavut perKojat ukkua serkomitauKonagit, pitsartuneKarpullo serkomitsijut perKojanik Kailugit idluarsaijomût kiglesiniartauKovlugit, pidlartauKovlugillo pijariaKarpat.

PerKojaKadlarpoK. Illangita perKolungilâtigut imâK:- AniatitsineK inôjunik, ômajuniglônêt, tiglingneK, tallaneK, inuarnerlo. PerKojaKarpoK ômajut sapputijauKovlugit piaraKarningine nungutauKonagit, terrianiasiorungnarKovluta, kannajuniutillo, pamiuktôllo, assingillo illangane.

Governmentib illangata idluarsainerub atteliub, perKojat tamakkoa kammagiviat, tungaviKartipaillo tammartoKarKonago. Governmentib illangata nunaub pigijangit imaitut:- Napârtut, ômajut, mingeriat, assialo kammagivait, ômajullo sapputivait perKojaliornermut. Taimâktauk Government âniasiortit tillivait kannimajunut ajornarlungilerangat, kannimapajullo kammagivait âniasiuvingne. Aklujut, ajoksartut, uigarneret, iktuillo inogutiksaksiorungnangitut kammagivait kènaujatigut, nerkiksatigallônêt. Inuit taimaitut nerritaugiaKarajarlauKput inôKatimingnut sivorngane, uvvalonêt

toKonajarlauKput. Ajoksartut pijariaKartullo tunitjiviojut nerKiksamik, ajorlungipattalo sulle Kojaujungnarput tamattomunga.

Kannimajut tunitjiviovut nerKiksaksiamik, sorrutsillo ikajortauvut illiniarningine. KollarnarlungilaK Grenfell, Moravianelo Missionit kannimajut Labradoremêtut kammagiagmatigik, Governmentillo ikajoromavoK pijungnartanga malliklugo. Labradoremiut okperungnarput pijomajamiktut, opaktortaumajarpattalo, pagvisârtaumajarpattalônêt Governmentib sutjangit, sailangit, tingijortingillo ikajoriartorniarpait.

Missigivogut taimak GovernmentesiaKarneK idluarmat. Angutit pigijangillo sapputijauvut perKojanut. IkajortauvoK ajoksarnermo, kannimasermo, jåreKadlarnermelo. Sorrusingit illiniartitauvut, inogutiksaksiorvingit nunaksoangallo kammagijauvoK Governmentemut.

TammartoKarpoK illangane, perKojallo nâmagijaujut inungnut unnunerpânut sennajauvut, perKojallo ukkua illangit TukkeKarKoniangilat nunab illangane, sullele inuit illûmatik issumagijaugiaKarput perKojat sennajautilugit.

KanoK nunavut aulataungmangat Governmentemut oKautigisimadlarpavut. Angutit kattimakattarput nunaub okumaijutigijangit assiallo oKautigijomavlugit. Governmentevut aviktauvoK sorlo, sâileaKattigêllo angajoKâKarput, ômalo Commissionerimik atteKarpoK, Governmentible niakunga taivavut Governormik. SulleKattigêklutik Commissionerit Governorlo taivavut attanipta Commission Governmentinga Newfoundlandemut, ukkua annerijaungmatta Attaniptingaut George 6 imut.

Uvagut, inôKaptiptitut British Empireme, AttanoKarpogut attautsemik.

Nerriukpogut uvagut, Labradoremiojogut Newfoundlandelo, taimaglo British Empiremiojogut, angajoKâvut (Governmentevut)

annerijungnarlâraptigik sôrlo British Empiremiut ununerpât pingmatta.

Taimailiorungnarlaxkovluta nunaksoavut, inungillo, pijaugiaKartangillo, tukkesinassuarakssarivavut, nunamiotsiangonassuarniarpogullo, inôKativut ikajortsainarlugit.

OKautsit Illiniartitsijunut

(Suggestions for practical and expression work)

Part 1 Chapter 1

(a) Demonstrate the movement of the earth around the sun by the use of a globe, or ball and a candle.

(b) Make diagram to illustrate the movement of the earth around the sun.

(c) Demonstrate by means of a globe the possibilities of travelling around the world by (i) sea and (ii) air.

(d) Keep a diary recording the phases of the moon and other phenomena, (shooting stars, northern lights, clouds and winds, rainfall, snowfall and temperature).

Note. The actual cause of the Northern Lights is not fully understood by scientists, they are possibly electrical disturbances in the atmosphere.

Chapter 2

Keep a map of the world in constant use to illustrate this chapter.

(a) Examine the earliest maps of the world which show the Mediterranean Sea as the centre of the world.

(b) When talking of Marco Polo show pictures of China, especially those illustrating Chinese art and culture: and follow Marco Polo's journey across Asia on a map.

(c) Demonstrate the truth of the statement 'dust will not fall off a ball which is being gently revolved' (cover ball with chalk dust or flour and rotate on a needle)

(d) Draw Columbus' ship and mark his voyages on a map.

(e) Name the five continents and the five oceans on a blank map of the world.

Chapter 3

(a) Using the map on which the continents and oceans were named colour in the hot, two temperate and two cold belts. (e.g. hot red, temperate yellow, cold blue)

(b) Illustrate and compare, by means of pictures, life and conditions in the northern countries among the Eskimo, Lapps, Finns etc.

(c) Emphasise the difference between the old Eskimo culture and the new by showing old Eskimo weapons and implements and models of houses and boats and modern weapons etc. Let the pupils compare by drawing the models (e.g. (i) a harpoon and a gun (ii) a kayak and a motor boat (iii) a snow house and a wooden house)

Chapters 4 & 5

(a) Compare by means of drawings people, houses and countries of hot, temperate and cold belts.

(b) Mark on the map on which continents, oceans and temperature belts are already marked the most important countries and towns in each belt.

Chapter 6

(a) On the map which the pupils are filling in mark the areas where the worlds most important raw materials and products are obtained illustrating each by a symbol (e.g. affix a small square of cotton on cotton centres and a small picture of a cow for dairy produce)

(b) Make a list of the exports and principal imports of your community.

(c) Shew pictures and make drawings, where possible, of the most import commodities mentioned in this chapter, and of the mode of life of the folk working with these commodities, e.g. i. Rice growers in China, ii. Tea planters in Ceylon, iii. Tapping Rubber in Malaya iv. A dairy farm in England.

(d) Make a series of drawings to illustrate the various processes between producer and consumer of raw materials mentioned in this chapter e.g. i. wool, ii. cotton, iii. rubber.

(e) Collect as many specimens as possible of raw material and manufactured products of various temperature belts and learn to identify them and their place of origin.

(f) Make a chart illustrating the products obtained from a single source of raw material e.g. cotton, cow

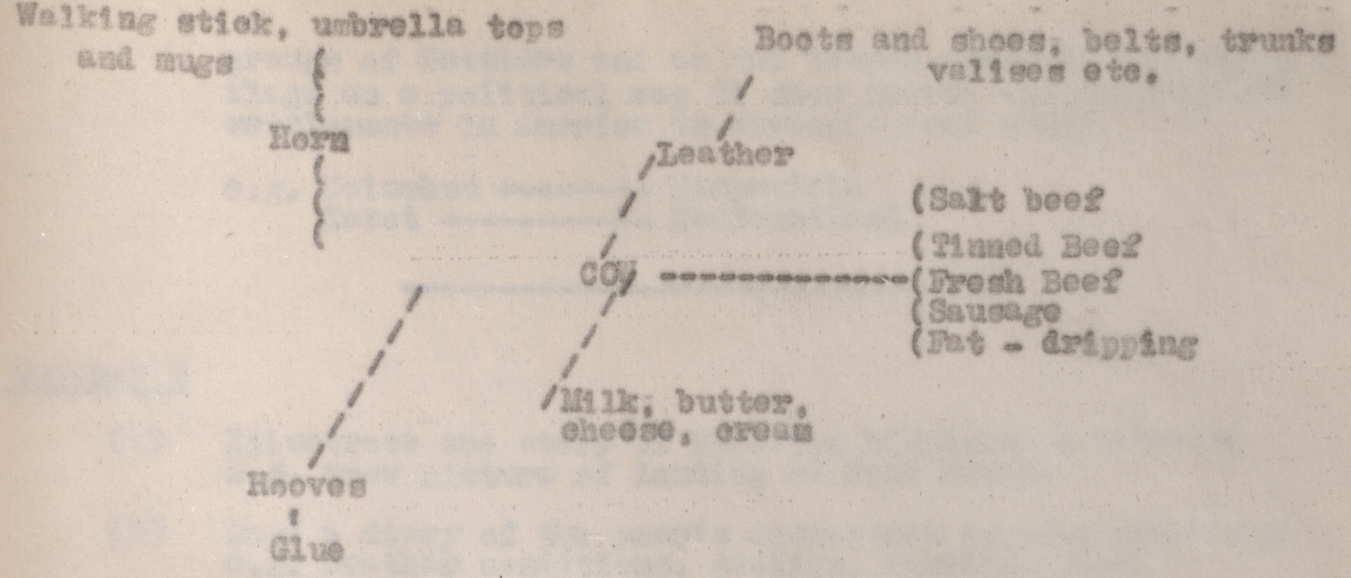

<u>Part 2. Chapter 1</u>

(a) Draw a map of North America filling in political boundaries chief physical features (such as Mountains, Lakes and rivers) chief towns and most important land and sea routes.

(b) To show location of chief occupations and industries affix symbols in appropriate places e.g. Seals in North Atlantic, Cod off Newfoundland and Labrador, wheat on Canadian prairies, cotton and maize on Mississippi basin, fruit on California and Florida etc.

(c) If practicable make a clay or plasticine model of North America to show physical features.

<u>Chapter 2</u>

(a) Draw pictures illustrating life of primitive Eskimo and Indians.

<u>Chapters 3 & 4</u>

(a) Trace routes of early explorers on a map of the North Atlantic.

(b) Draw or model Vikings' and other explorers ships.

(c) With a small class each child may represent one of the explorers; a map of North Atlantic can be drawn on the blackboard and each child in turn can travel with a model boat on the route of the explorer he, or she, represents as the story is told.

(d) Prepare pin flags of different colours, named and numbered to represent the settlements of the different

groups of Settlers and as the lesson proceeds pin the flags on a political map to show growth and progress of settlements in America in chronological order.

e.g. Columbus -------- Hispaniola
Cabot ----------- Newfoundland

Chapter 5

(a) Illustrate the story of Moravian Missions in Labrador e.g. draw picture of landing of Jens Haven.

(b) Make a diary of the year's activities in your community e.g. Weather conditions, sealing, furring, game, abundance of wild life (e.g. mice), travelling conditions, events of interest (e.g. Christmas activities and festivals), arrival and departure of migratory birds.

This could be continued through the summer vacation and could be illustrated by drawings of native activities, life and scenes It is advisable to have loose leaf diaries so that the children's summer work may be added to the diary when the new session opens)

ESK130

#61555354